

OTDK-dolgozat

2025

MISKOLCI EGYETEM
GAZDASÁGTUDOMÁNYI KAR

**MARGINALIZÁLT CSOPORTOK MUNKAERŐPIACI INTEGRÁ-
CIÓJÁNAK ELŐMOZDÍTÁSA VÁROSI KÖRNYEZETBEN**

**FACILITATING THE INTEGRATION OF MARGINALISED GRO-
UPS IN THE LABOUR MARKET IN URBAN ENVIRONMENT**

Krabák Attila Adrián

Konzulensek: Dr. Lipták Katalin,
Dr. Habil. Szabó-Tóth Kinga

Kézirat lezárásának dátuma: 2024. 05. 27.

TARTALOMJEGYZÉK

1. BEVEZETÉS	1
2. AZ ÉSZAK-MAGYARORSZÁGI RÉGIÓ ÉS BORSOD-ABAÚJ-ZEMPLÉN VÁRMEGYE JELLEMZÉSE	4
2.1. ÉSZAK-MAGYARORSZÁGI RÉGIÓ	4
2.2. BORSOD-ABAÚJ-ZEMPLÉN VÁRMEGYE RÖVID ISMERTETÉSE	7
2.3. POTENCIÁLIS MEGOLDÁSOK A TÁRSADALMI PROBLÉMÁK KEZELÉSÉRE	11
3. A SLUMOK SZOCIOLÓGIAI ISMERTETŐJEGYEI	12
3.1. ELMÉLETI HÁTTÉR	13
3.2. A SLUMOK JELLEMZŐI	15
3.3. A LAKÓK TIPIZÁLÁSA	16
3.4. TANULÁSI ZAVAROK FELNŐTTKORBAN ÉS AZ EGÉSZSÉGI ÁLLAPOT EGYENLŐTLENSÉGEI	17
4. A 4IM PROJEKT BEMUTATÁSA	20
4.1. A 4IM PROJEKT KÖZVETLEN ELŐZMÉNYEI	20
4.1.1. <i>Leszakadó Városrészek Felzárkóztatásáért Munkacsoport</i>	20
4.1.2. <i>Civic Europe „Miskolc shall be a place for everyone”</i>	21
4.2. A KÉT BEAVATKOZÁSI TERÜLET	21
4.2.1. <i>Bábonybérc</i>	21
4.2.2. <i>Tetemvár</i>	23
4.2.3. <i>A lakosság egy lehetséges csoportosítása</i>	25
4.3. A 4IM PROJEKT	26
4.3.1. <i>A 4IM projekt célja</i>	27
4.3.2. <i>Megvalósuló tevékenységek</i>	27
4.3.3. <i>Innovációs csomópontok, hubok</i>	29
5. A FOGLALKOZTATÁS ELŐSEGÍTÉSE A KÉT LESZAKADÓ VÁROSRESZBEN	31
5.1. ELŐKÉSZÍTÉS: FÓRUMOK ÉS HÁZTARTÁSI SZINTŰ FELMÉRÉS	31
5.1.1. <i>Nehézségek, kihívások</i>	32
5.2. A FOGLALKOZTATÁSI SZOLGÁLTATÁSCSOMAG TARTALMA, ÜTEMTERVE ÉS TESZTELÉSE	34
5.3. ÚJRASZERVEZVE	34
5.3.1. <i>Az új foglalkoztatási szolgáltatáscsomag</i>	35
5.3.2. <i>A foglalkoztatási csomag elemei</i>	36
5.3.3. <i>A közösségi coachok szerepének hangsúlyváltozása</i>	37
5.3.4. <i>Tapasztalatok és javaslatok a fenntarthatóság eléréséhez, kockázatok</i>	38
6. ÖSSZEFOGLALÁS, KÖVETKEZTETÉSEK	41
7. IRODALOMJEGYZÉK	43

ÁBRAJEGYZÉK

1. ábra. Egy főre jutó GDP alakulása az Észak-Magyarországi régióban és Budapesten (ezer Ft)	5
2. ábra. Borsod-Abaúj-Zemplén vármegye népességének alakulása	8
3. ábra. Hátrányos és halmozottan hátrányos helyzetű gyermekek számának alakulása Borsod-Abaúj Zemplén vármegyében	9
4. ábra. A roma népesség foglalkoztatási rátája a nem roma népességhez képest 2014 és 2021 között (%)	10
5. ábra. John R. Seeley tipológiája a slumok lakóiról	17
6. ábra. A 4IM projekt intézményi struktúrája	29
7. ábra. Az új foglalkoztatási csomag elemei	36

1. BEVEZETÉS

A hátrányos helyzetű, sérülékeny csoportok foglalkoztatása, társadalmi integrációja a szociális-, foglalkoztatási-, és sok más terület szakembereinek egyaránt kihívást jelent. Ezen társadalmi osztály tagjai jellemzően szegregátumokban, slum-okban koncentrálódnak. Ezeken a sajátos jellemzőkkel bíró területeken számos probléma egyszerre van jelen: oktatási, lakhatási-, egészségügyi, hulladékkezelési problémák, devianciák, pénzügyi és nem utolsósorban foglalkoztatási nehézségek (Márczis 2022).

A slumokban jelenlévő problémákon túlmenően a hátrányos helyzetűek foglalkoztatását a teljesség igénye nélkül sokszor a velük kapcsolatos előítéletek, sztereotípiák (Szabó 2022), a külső kontrollós attitűd és a gyakori kudarcok (Németh 2019), a tanult tehetetlenség jelensége (Seligman 2011) valamint a szokásaik és a normáik, a munkaszocializáció hiánya egyaránt nehezíti (G. Fekete 2008).

A probléma hazánkban a rendszerváltás óta került a fókuszba a tömeges munkanélküliség válságának éveinek következtében. A 2000-es évek elejére csökkent a munkanélküliség, majd a 2000-es évek kedvezőtlen tendenciáit és a világgazdasági válságot követően 2014-től újból mérséklődött a munkanélküliség (KSH 2022b), de a hátrányos helyzetűek, romák foglalkoztatási, munkaerőpiaci helyzete csak csekély mértékben javult (Dupcsik 2018).

A 2010-es években többek között Borsod-Abaúj-Zemplén vármegyében is csökkent a munkanélküliség (Lipták 2020), ezáltal valamelyest nőtt ugyan a romák foglalkoztatása, munkaerőpiaci aktivitása is, de közel sem tekinthető ideálisnak (KSH 2022a). Legalább egy generációnyi fiatal jelentős része nőhetett fel úgy, hogy nem igazán látta dolgozni a szüleit.

Többek között a nagyfokú esélyegyenlőtlenség, az alacsony mobilitás, a családi háttér meghatározó mivolta és intézményi diszfunkciók következtében inkább a társadalmi egyenlőtlenségek újratermelődése vagy a leszakadást erősítő folyamatok zajlanak, mintsem felzárkózás (Farkas 2017, Doros 2024, Csoba 2006).

A felzárkóztató programok, Európai Unió projektjei gyakran a fent nem tartható mivoltuk (Kovács Kamilla szóbeli közlése), a megvalósításuk indikátorokká silányulása (Doros 2024), Farkas Zsombor (2017) szerint pedig az érdemi döntéshozói akarat és az

együttműködések, innovatív társadalmi megoldások híján önmagukban nem tudták kezelni a szegregálódást vagy nem a probléma gyökerével foglalkoztak. A civil szervezetek, állami szervek mindemellett számtalan esetben eszköztelennek érzik magukat, illetve nincs közöttük hatékony együttműködés, tudásmegosztás.

A telepfelszámolások sok esetben a roma közösségek kormányzását és kontrollját, a társadalmi rend fenntartását, azaz a szegénység szegregáción keresztüli szabályozását célozzák vagy könnyen a probléma szétterülésének, áthelyeződésének következményével járhat, így nem jelent valódi megoldást (Virág 2022).

Miskolc 2019-ben megválasztott vezetése a helyzet súlyosságának felismerésével és értékelésének megkezdésével eltérő nézőpontból közelítette meg a leszakadó városrészek kérdéskörét. Elkezdtek azon gondolkodni egy újonnan létrehozott sokpartneres munkacsoportban, hogy hogyan lehetne a leszakadó városrészben élők életkörülményein, életminőségén javítani, a leszakadást csökkenteni. A központi kérdés, hogy hogyan lehet a számos, már említett nehézség ellenére a szegregátumokban élők társadalmi, munkaerőpiaci integrációját elősegíteni, támogatni és a foglalkoztathatóságukon javítani? Valamint, hogyan tehetjük hatásosabbá a társadalmi leszakadás elleni küzdelmet? A fenntarthatóság és a hatásosabb beavatkozások érdekében a különböző ellátások összehangolása, együttműködések kialakítása, tudásmegosztás és innovatív módszerek alkalmazása szükséges.

A társadalmi leszakadással azért is különösen fontos foglalkozni mivel, ha az érintettek száma elér egy kritikus tömeget az a városok jövőjére is negatív hatással lehet, az elvándorlástól kezdve, a romló közbiztonságon és élhetőségen át, a város presztízsének, vonzerejének romlásáig. Mindez számtalan rosszul megélt életet és potenciálisan ki nem használt teremőerőt, lehetőségeket is jelent.

A dolgozatban a régió és a vármegye ismertetését, illetve szakirodalmi áttekintést követően tehát egy az EaSI (é.n.) keretprogramba illeszkedő, az Európai Unió által finanszírozott, két leszakadó miskolci városrészre összpontosító kísérleti projektet és céljait, törekvéseit, innovatív elemeit mutatom be. Különösképpen a projekt foglalkoztatás-fejlesztési folyamatának alakulását veszem szemügyre esettanulmányszerűen a projekt beavatkozási területét képező leszakadó városrészekben. Továbbá a két területen jelenlévő kihívásokra világítok rá, következtetéseket vonok le és javaslatokat fogalmazok meg.

A projektben az operatív munkát végző team részeként, részmunkaidős foglalkoztatottként vettem részt, ezáltal a módszereket tekintve lényegében résztvevő megfigyelőként végigkísérhettem és leírhattam a projekt foglalkoztatásfejlesztési folyamatának alakulását. Ezt kiegészítve az eltelt időszak alatt keletkezett dokumentumok elemzésével, esettanulmány rajzolódott ki a projekt beavatkozási területét képező miskolci leszakadó városrészekre vonatkozóan, a Bábonyibércre és a Tetemvárra.

A projekt alatt a közreműködésünkkel kb. 20-30 fő járt az akkori Paktum Irodában, ahol személyre szabott álláskeresési- és pályatanácsadásban részesülhettek. Civil partnereink segítségével különböző csoportos foglalkozások valósultak meg a foglalkoztathatóság javítására és üzemlátogatás történt hét fővel, majd a Miskolci Szakképzési Centrum Élményközpontját is meglátogatta három tetemvári lakos. Több mint két tucat fő pedig egyéni foglalkoztatási tanácsadásban részesült. Emellett számos közösségi rendezvény és esemény került előkészítésre, lebonyolításra a célcsoport mobilizálására, aktivitásának elősegítésére.

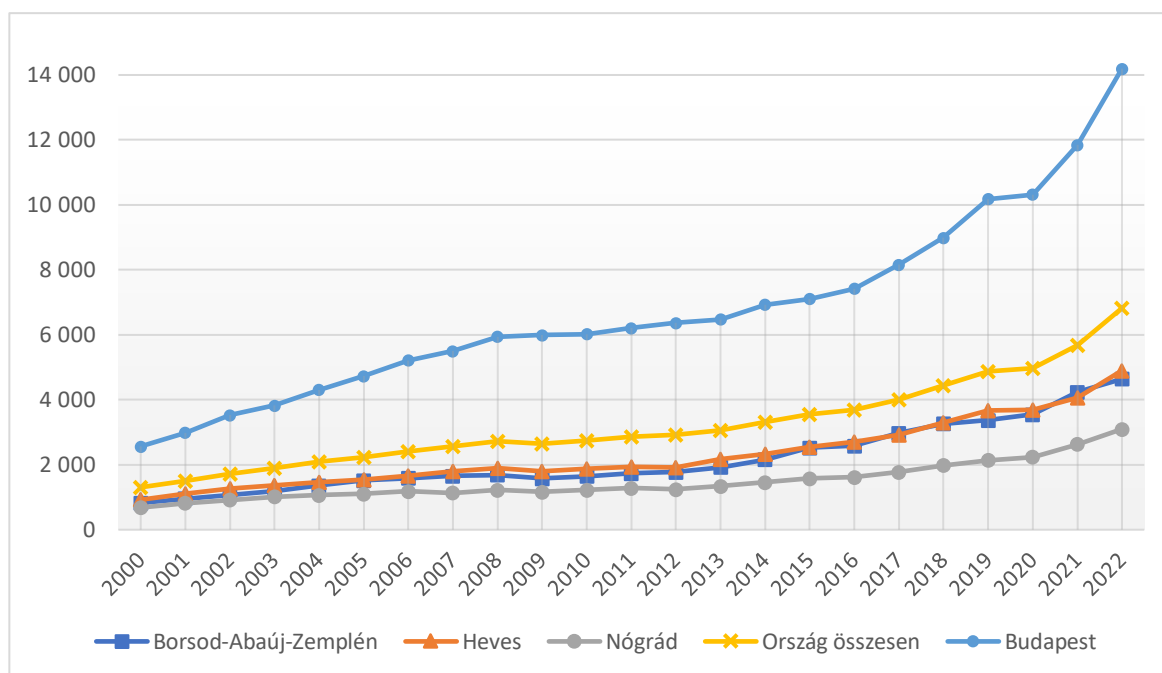
2. AZ ÉSZAK-MAGYARORSZÁGI RÉGIÓ ÉS BORSOD-ABAÚJ-ZEMPLÉN VÁRMEGYE JELLEMZÉSE

A térbeli és kontextusbeli elhelyezés érdekében érdemes kicsit távolabbról indítani és előbb ismertetni azt, hogy milyen társadalmi, gazdasági körülmények, területi, esetleg történeti sajátosságok közepette kezdünk el vizsgálni, hiszen egy adott város vagy városrész nem önmagában létezik. A társadalmi, gazdasági, demográfiai folyamatok, történelmi-politikai változások és ezek komplex összefüggései mind-mind alakítják egy régió, egy vármegye vagy egy város pozíciót.

2.1. ÉSZAK-MAGYARORSZÁGI RÉGIÓ

Az Észak-magyarországi régió Magyarország északkeleti részén az Északi-középhegység és az Alföld északi részén helyezkedik el. Területén három vármegye található: Borsod-Abaúj-Zemplén, Heves és Nógrád vármegye. A régió északon Szlovákiával, nyugaton a közép-magyarországi régióval, délen és keleten pedig az észak-alföldi régióval határos. A területe (13 429 km²) és népessége (2021-ben 1,1 millió fő) alapján is a negyedik helyen áll az országban (Térport é.n.).

Egyúttal az Európai Unió 20 legelmaradottabb régiója közé tartozik Észak-Magyarország az egy főre jutó GDP alapján, két másik magyar régióval együtt, melyet a Eurostat vásárlóerő-paritáson számol. Régióink az EU átlag 52%-át érte el 2021-ben, Dél-Dunántúl 51%-on, míg Észak-Alföld mindössze 49%-on állt. Évtizedes távlatban minimalisan csökkent a leszakadás mértéke. Összehasonlításként Budapest Közép- és Észak-Európa nagyobb városaival van egy szinten a gazdasági fejlettséget tekintve, itt az egy főre eső GDP az EU átlag 156%-át tette ki 2021-ben. A vidék főváros különbség viszont a többi Közép-Európai országban is jelen van, Nyugat-Európában viszont nincs ekkora szembeötlő különbség, főként Franciaország kivételével (Sztojcsév 2023). A főváros és a régió megyéi közti különbség az egy főre jutó GDP alapján is jól megfigyelhető a következő ábrán, valamint, hogy folyamatosan az országos átlag alatt maradnak, nem figyelhető meg felzárkózás.

1. ábra. Egy főre jutó GDP alakulása az Észak-Magyarországi régióban és Budapesten (ezer Ft)

Forrás: KSH (2023c) adatok alapján saját szerkesztés

Észak-Magyarország az extenzív – szocialistának is nevezett – iparosítás preferált térsége volt, ahol a bányászat, az energetika, a nehézipar, a vegyipar kiemelt fejlesztése valósult meg a rendszer lényegének és a politikai céloknak megfelelően központi forrásból. A térségre koncentrált preferenciák, párosulva a többi terület, különösen az Alföld diszpreferenciáival, jelesen az agrárium szocialista átszervezésével azt eredményezték, hogy a hagyományosan magas természetes szaporodásához számottevő és tartós pozitív migrációs egyenleg párosult. Az idevándorlást az is ösztönözte, hogy az infrastrukturális beruházások, az állami lakásépítések a termelői beruházásokhoz kötődtek, így a lakáshoz jutás is itt volt a legkönnyebb. A népesség korösszetétele javult, túlnyomórészt segédmunkákkal a romák foglalkoztatása is megvalósult a nehézipari fejlesztések által (Dövényi 2016).

Észak-Magyarország azonban a rendszerváltozás legnagyobb vesztese lett, a nehézipar és a mezőgazdaság összeomlása ezt a térséget érintette a legsúlyosabban. A világtársadalmi realitásokkal szembesülő, korábbi piacait, partnereit elvesztett preferált térség strukturális gondokkal küszködő területté vált, ahol magas a munkanélküliség, ahonnan elvándorolnak az emberek, ahol a jövedelemszint alacsonyabb az átlagosnál, ahol kiéleződtek a társadalmi konfliktusok, ahol a legnagyobb város Miskolc, középvárosnyit veszített korábbi lélekszámából (Dövényi 2016).

A külföldi tőke segítségével korszerűsített néhány nagyvállalat azonban megőrizte a régió ipari (gép- és vegyipari) karakterét. A gazdasági szerkezetet korszerűsítő külföldi tőke beáramlása azonban még nem igazán jelentős, elsősorban bér munka jellegű, amiben meghatározó szerepet játszik a térség gazdasági centrumoktól való távolsága. Újabb azonban az épülő autópálya mentén és a Közép-Magyarországhoz legközelebb fekvő nyugati térségekben már érezhető a gazdasági fejlődés (Térport é.n.).

Az észak-magyarországi régiót 610 település alkotja, melyből 43 város (KSH 2023a). A városi népesség az összes régiót tekintve ebben a régióban a legalacsonyabb, a lakosság mindössze fele él városokban. A régió társadalmi-gazdasági életében, a lakossági szolgáltatások biztosításában meghatározó jelentősége van a vármegyékben központi szerepet betöltő nagyvárosoknak (Miskolc, Eger, Salgótarján) és a közepes városoknak (Balassagyarmat, Gyöngyös, Hatvan, Ózd, Kazincbarcika, Tiszaújváros, Sátoraljaújhely). A régió és különösen Borsod-Abaúj-Zemplén vármegye jellemzője a rurális település-szerkezet, az apró- és törpefalvak dominanciája, kiváltképp az Edelényi és az Encsi kistérségekben, ahol a települések több mint felénél 500 főnél kevesebb lakos él. Az aprófalvak aránya a régióban 29%, Borsod vármegyében 37% és az itt élők aránya meghaladja az országos átlagot (KSH 2013, Térport é.n.). A régió északi részén, a határ mentén ezek a számos esetben periférikus falvak gyakoriak és egyben a legelmaradottabbak, a legsúlyosabb foglalkoztatási problémák is itt tapasztalhatók, ami a városi szegregátumokban is komoly problémát jelent. Délebbre, a Tisza mentén nagyobb községek is találhatóak. A régió fő tengelyét az egykori vásárvonal mentén elhelyezkedő városok alkotják, amelyek a hegyek déli lábainál húzódnak (Térport é.n.). A régió legmagasabb jövedelmű kistérsége Tiszaújváros és a déli hegyláb felszín kistérségei: Eger, Gyöngyös, Hatvan és az újonnan iparosodó Rétság (Dövényi 2016).

A régió növekedési zónáit a nagyobb városok, Miskolc és Eger, valamint a gazdasági szerkezetátalakítást a meghatározó vegyipari vállalatok stabilizálásával jól átvészelő városok, Kazincbarcika és Tiszaújváros jelentik (Térport é.n.).

2.2. BORSOD-ABAÚJ-ZEMPLÉN VÁRMEGYE RÖVID ISMERTETÉSE

Borsod-Abaúj-Zemplén vármegye az Észak-magyarországi régió részeként Szabolcs-Szatmár-Bereg, Hajdú-Bihar, Jász-Nagykun-Szolnok, Heves és Nógrád vármegyével határos. A népessége 2023. január 1-én 624 219 fő volt, így Magyarország második legnagyobb népességgel rendelkező megyéje (KSH 2023a). A megyeszékhely, Miskolc központi szerepet tölt be a megye és a régió életében. Az infrastrukturális kapcsolatokon túl az egészségügyi, az oktatási és a gazdasági kötődések is intenzívek (Észak-magyarországi Gazdaságfejlesztési Zóna 2020).

A megye társadalmi és gazdasági viszonyait az *ellentmondásosság, a kettősség* jellemzi. Relatív sikeres városok és a nemzetközi viszonylatban is jól teljesítő, kiemelten rentábilis ágazatok, cégek mellett halmozottan hátrányos térségek azonosíthatók be és foglalkoztatási bázist jelentő, de tőkeszegény, bizonytalan jövőképpel rendelkező KKV-k, alacsonyabb profitrátaival (Észak-magyarországi Gazdaságfejlesztési Zóna 2020).

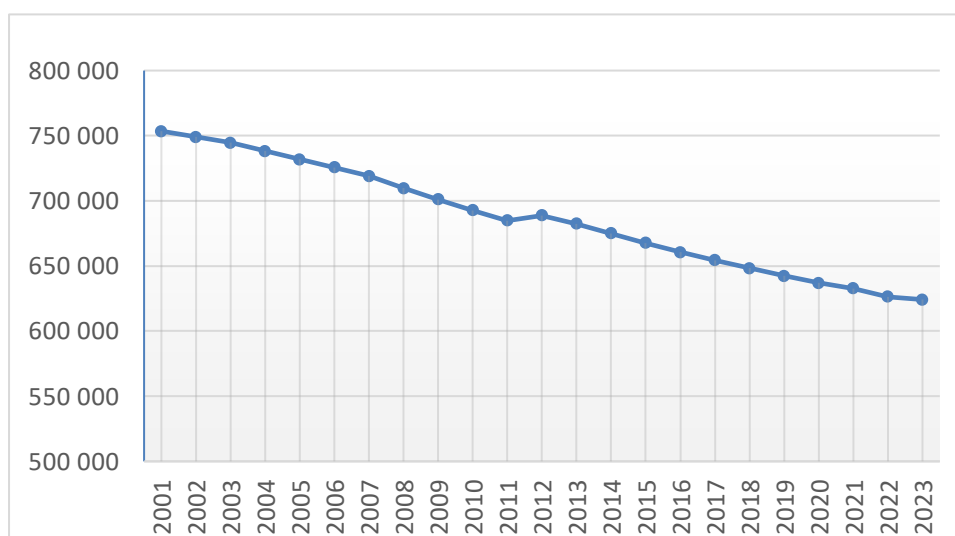
Magas az élveszületések száma, de alacsony a születéskor várható élettartam és jelentős az elvándorlás (Mihályi 2022). Egyszerre van jelen a magas munkanélküliség, az álláskereső magas száma és a munkaerő-, pontosabban szakemberhiány, melyre a BOKIK elnöke Bihall Tamás is utalt az Észak-Magyarország Állásbörzije kiadványában megjelent interjúban (Pap 2023). Általánosságban magas az általános iskolát sem végzettek aránya, Miskolci járásban viszonylag sokan rendelkeznek felsőfokú végzettséggel. Jelentős a megye erdőborítottsága, viszont kedvezőtlenek a levegőminőségi adatai. A megye infrastruktúrája általában véve korszerűtlen, ami miatt a megye hiányt szenved a magas hozzáadott értékű tevékenységekből, ugyanakkor a földrajzi helyzete alapján alkalmas logisztikai központok fejlesztésére, híd Szlovákia és Magyarország között (Észak-magyarországi Gazdaságfejlesztési Zóna 2020).

Ahogy fentebb már szó volt róla a régió a rendszerváltozásból vesztesként került ki, a nehézipar válságba került, így a munkanélküliség és az egyenlőtlenségek nehezen kezelhető mértékben nőttek. Ugyanez elmondható a megyéről és Miskolcra is, de a romák is a rendszerváltás vesztesei lettek.

Dupcsik Csaba (2018) a hátrányok lavinájának nevezi azt az ördögi kört, amelyet a romákat érintő kedvezőtlen, összekapcsolódó és egymás hatását, érvényesülési esélyét erősítő folyamatok, szociokulturális elemek alkotnak. A rendszerváltás okozta foglalkoztatottság csökkenés nagyobb arányban sújtotta a romákat és tartósan az általuk nagyobb arányban lakott területeket. A tömegközlekedés állami támogatásának megszűnése vagy

visszaszorulása következtében a munka nélkül maradtak számára megfizethetlenné vált az ingázás. Emiatt sokan olyan falvakba, kistérségekbe szorultak, ahonnan a népesség jelentős része elkezdett elvándorolni. Város és falurészek után egész falvak vagy akár egész térségek kezdtek a gettósodás szimptomáit mutatni. A tömeges és tartós munkanélküliség, illetve növekvő mértékű szegregáció együttesen az oktatás terén lévő hátrányokat, különbségeket is növelte, így csökkentve az oktatási mobilitás esélyeit. Ez szintén hozzájárul a társadalmi hátrányok újratermelődéséhez. A rendszerváltást követő gazdasági nehézségek miatt széles tömegek életszínvonala csökkent, stagnált vagy veszélybe került. A szabaddá váló és kiszélesedő nyilvánossággal felszínre törtek előítéletek, sztereotípiák (Dupcsik 2018), valamint a diszkrimináció is megjelent a romákkal szemben, ami a munkahelyekre való felvételnél vagy elbocsátásoknál érzékelhető (R. Fedor et al. 2022).

A megyében és Miskolcon egyaránt *negatív demográfiai trendek* vannak jelen, egyrészt a természetes népességfogyás, másrészt a magas elvándorlás miatt és harmadrészt a magas halálozási mutatók, kedvezőtlen halandóság miatt. A népességfogyás mértéke az országos átlagnál nagyobb.

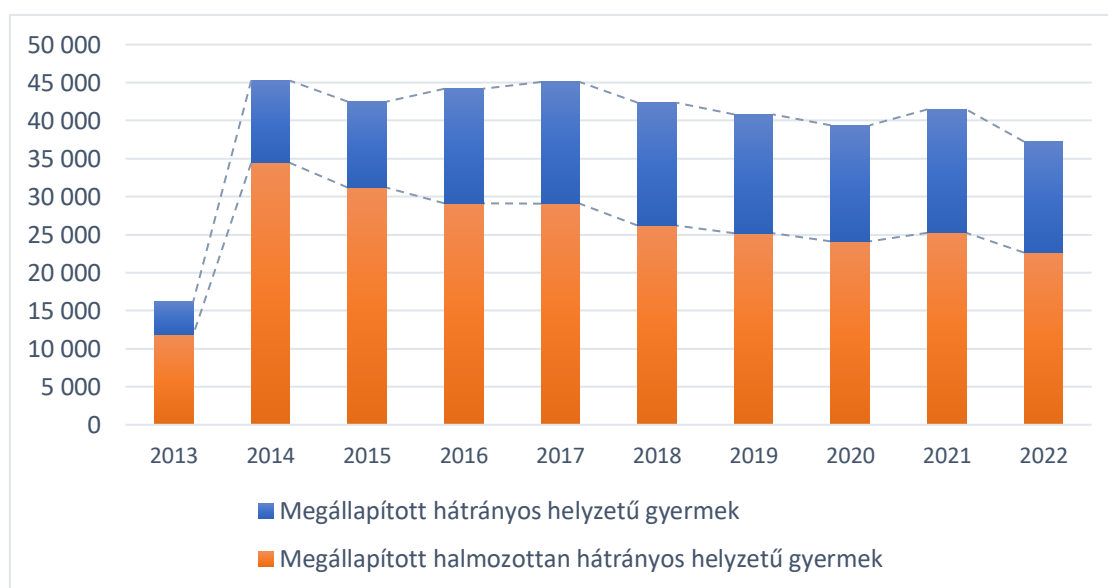
2. ábra. Borsod-Abaúj-Zemplén vármegye népességének alakulása.

Forrás: KSH (2023b) adatok alapján saját szerkesztés

2010 és 2020 között Magyarországon a népesség száma 2,5%-kal csökkent, míg Borsod-Abaúj-Zemplénben ennél sokkal jelentősebben, közel négyszeresével, 9,3%-kal, míg Miskolc népessége 11,9%-kal csökkent. Az elvándorlás főként a fiatal és magasan képzett munkaerőt érinti, így a demográfiai veszély mellett munkaerőpiaci problémák is

felmerülnek. Az előregedő társadalom, az idősödő népesség egyre növekvő aránya jelentős terheket ró az egészségügyi ellátórendszerre is, hiszen az életkor emelkedésével gyakoribbá válik a betegségek előfordulása, illetve romlik az ellenálló és alkalmazkodó képesség (Északkelet-magyarországi Gazdaságfejlesztési Zóna 2020, Mihályi 2022).

Kiemelkedően magas a hátrányos és halmozottan hátrányos helyzetű népesség aránya, így a társadalmi, szociális problémák jelenléte erős, illetve a 300 leghátrányosabb település nagy többsége Borsod-Abaúj-Zemplén megyében található (Északkelet-magyarországi Gazdaságfejlesztési Zóna 2020).

3. ábra. Hátrányos és halmozottan hátrányos helyzetű gyermekek számának alakulása Borsod-Abaúj Zemplén vármegyében

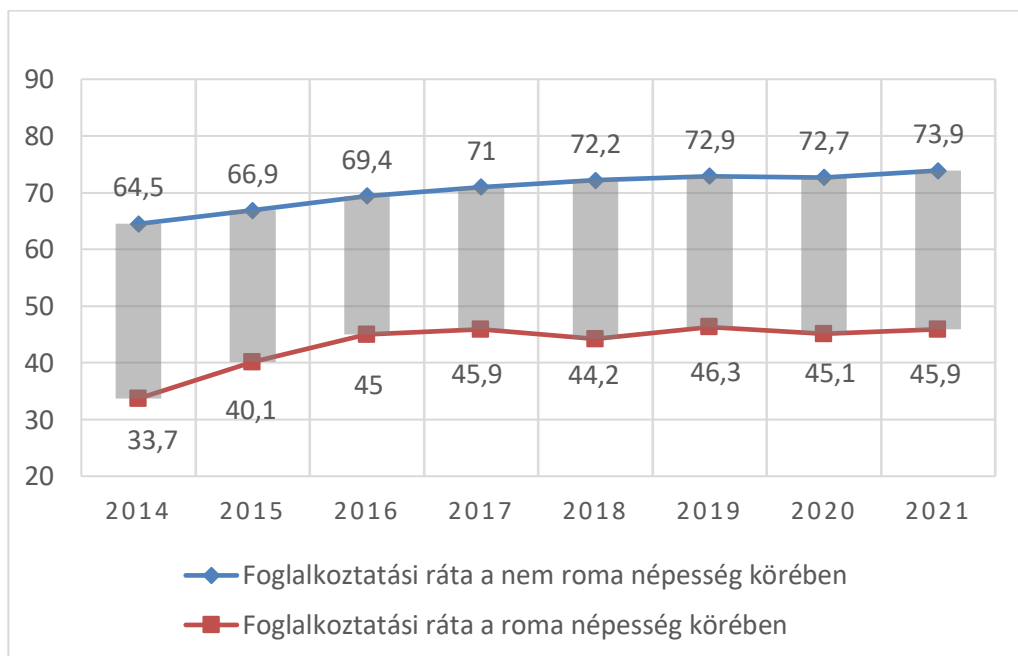
Forrás: KSH (2023d) adatok alapján saját szerkesztés

Elmondható, hogy országos viszonylatban a megyénkben él a HH-s és HHH-s gyermekek 22%-a és lakosságarányosan is Borsod (5,9%), valamint Szabolcs (5,7%) vármegyében él a legtöbb HH-s és HHH-s gyermek. A hátrányos és halmozottan hátrányos helyzetű gyermekek száma 2014-től összességében lassan csökkenő tendenciát mutat megyénkben, míg a halmozottan hátrányos helyzetű gyermekek száma nagyjából harmaddal csökkent 2022-ig, addig a hátrányos helyzetűek száma 2014-2017 között évről évre pár ezer fővel nőtt, azóta stagnálás látszik (KSH 2023d). A hátrányos helyzet és halmozottan hátrányos helyzet jegyző általi megállapítására a jogszabály 2013 óta ad lehetőséget, ez okozza a hirtelen növekedést 2013-ról 2014-re (KSH 2022d).

A romák legnagyobb arányban falvakban laknak, de az urbanizáltságuk növekszik, vagyis egyre többen élnek közülük 50 ezer főt meghaladó lélekszámú városokban, ahol

számuk abszolút értékben legalább kétszeresére gyarapodott 1987 óta (Rigó 2018). A tendencia Miskolcon is megfigyelhető, de térben koncentráltan, főleg a szegregátumok lakosság száma nő (MMJV 2021).

Magas és növekvő tendenciájú az alacsony iskolai végzettségűek száma (Északkelet-magyarországi Gazdaságfejlesztési Zóna 2020), akiknek gyermekei körében - reprodukciós stratégiák híján (Bourdieu 1978) - számottevő a lemorzsolódás vagy végzettség nélküli iskolaelhagyás. A foglalkoztatás szintje az országos átlagnál alacsonyabb mind a megyében, mind Miskolcon, valamint hazánkban a roma népesség foglalkoztatási rátája (a közfoglalkoztatottakkal együtt) a rendszerváltozás óta lényegesen elmarad (G. Fekete 2015), míg a munkanélküliségi és az inaktivitási ráta magasabb körökben a többségi társadalométól (KSH 2022a).

4. ábra. A roma népesség foglalkoztatási rátája a nem roma népességhez képest 2014 és 2021 között (%)

Forrás: KSH (2022a) adatok alapján saját szerkesztés

Borsod-Abaúj-Zemplén sajátosságaiból és az előbbi diagramból származtatva, a roma népesség foglalkoztatási rátája a megyénkben és Miskolcon is elmaradhat a nem roma népességétől.

Mindezek ellenére elmondható, hogy a megyében kiváló természeti adottságok, történelmi hagyományok egyedülálló kulturális értéktár, értékes potenciál lakozik a kultúra a sport, az egészségmegőrzés és a turizmus összekapcsolása által (Északkelet-magyarországi Gazdaságfejlesztési Zóna 2020).

Miskolc makrokörnyezetének bemutatásakor számos jellemző Miskolcra is érvényes vagy nagyon hasonló állapotok, folyamatok figyelhetők meg és többször kitértem a városra is az egyes jellemzőknél.

2.3. POTENCIÁLIS MEGOLDÁSOK A TÁRSADALMI PROBLÉMÁK KEZELÉSÉRE

A munkanélküliség megoldását G. Fekete Éva a szociális gazdaságban látta, amit közfoglalkoztatásból történő továbblépéssel tudott elképzelni [(Csoba 2020) idézi: Lipták 2020]. Az értékteremtő közfoglalkoztatás a segélyezéssel szemben kedvezőbb feltételeket kínál a munkaerőpiacra történő visszalépéshez szükséges képességek megőrzéséhez, azonban gazdaságilag éppúgy fenntarthatatlan, mint a segélyezés [(G. Fekete – Lipták 2014) idézi: Varga, Jeney 2020]. Emellett számos negatívuma ismert még, de ez nem feltétlenül jelenti azt, hogy minden esetben rossz lenne, hiszen az aktív foglalkoztatáspolitikai eszközök közé sorolható.

Az Északkelet-Magyarországi Gazdaságfejlesztési Zóna szakemberei szerint a megye a felzárkózás, oktatás, szociális szféra és az egészségügy területén építhet a különböző szereplők, a megye önkormányzati, oktatási, érdekképviselői, civil szervezetei közötti együttműködésekre, partnerségekre. Továbbá az ernyőprojektekben és a szinergiában történő, európai léptékű, komplex stratégiai fejlesztésben és jövőkép kialakításában látják a fejlődés potenciális lehetőségét (Északkelet-Magyarországi Gazdaságfejlesztési Zóna 2020).

Hasonlóan gondolja sok más szerző is a munkanélküliség, a népességfogyás, a társadalmi leszakadás kezelését hosszútávon, melyhez szükségesek a társadalom szereplői közötti újszerű együttműködések, az állampolgárok közvetlen, önkéntes részvétele a döntési folyamatokban, a társadalmi innovációs törekvések megvalósítása [(Phills et al., 2008, Kocziszky et al., 2017, Lipták-Horváth, 2018, Veresné Somosi-Varga, 2018, Kozma, 2019, Tóth-Varga, 2022) idézi: Varga 2022].

A javaslatok kifejezetten hasonlóak a később ismertetésre kerülő 4IM projekt céljaihoz és intézkedéseikhez.

3. A SLUMOK SZOCIOLÓGIAI ISMERTETŐJEGYEI

A tágabb társadalmi-gazdasági környezet áttekintése után érdemes szemügyre venni a slumokat, leszakadó városrészeket, mint mikrokörnyezetet és a szociológiai jellegzetességeiket, hiszen befolyásolják az ott élők életesélyeit, lehetőségeit, életmódját, másrészt, ha jobban megértjük a szegregátumok működését, funkcióit, problémáit akkor már jobban tudunk az ott jelen lévő nehézségekre választ adni.

A foglalkoztatás-foglalkoztathatóság kérdésköréhez kapcsolódóan is mindenképpen figyelembe kell venni, hogy milyen az a környezet, milyen tulajdonságai vannak és milyen dinamikák játszódnak ezekben a terekben, amelyben a Miskolc Városa által kezdeményezett projekt tevékenységei is zajlanak.

Jelentős részben vagy többségében hátrányos helyzetűek lakják ezen területeket és számos egymással is összefüggő probléma koncentrálódik itt a gyermekek veszélyeztetettségétől kezdve, a lakhatási- és energiaszegénységen keresztül az alacsony iskolázottsági szintig és a lakosok kedvezőtlen egészségi állapotáig. Jelen szoktak lenni még hulladékkezelési nehézségek, devianciák vagy a pénzügyi tudatosság hiánya. Ezek, valamilyen szinten mind összefüggésben állhatnak a dolgozat fő irányával a foglalkoztatás és foglalkoztathatóság kérdéskörével is (MMJV 2021).

Mindezek ellenére elmondható, hogy a közhiedelemmel ellentétben a szegregátumok nem homogének, hanem heterogének. A szociodemográfiai jellemzők vagy kutatók különböző csoportosításai alapján egészen sokrétű lakossággal rendelkeznek. Ez megjelenhet az érdekekben, életmódban, attitűdökben, szokásokban, lakáskörülményekben, participációban vagy éppen a Bourdieu (1997) féle társadalmi, kulturális és gazdasági tőke eltérő szintjeivel rendelkezhetnek. A szegregátumokat belső tagoltság is jellemezheti, hiszen gyakorta előfordul, hogy teljes utcákat laknak, „középosztálybelinek” tekinthető, a helyi viszonylatban jómódúnak számító családok, míg a szomszédos utcákban élnek többségében hátrányos helyzetűek, akik nagy átfedésben vannak a roma népességgel (Pusztai 2018), de fontos leszögezni, hogy a szegénység, kirekesztettség nem csak a romákat sújtja, így nem ildomos összevonni. Hasonló Papp Z. Attila kutatásának logikája, amiben következtető statisztikai módszerekkel bizonyította, hogy a tanulmányi eredmények a családi háttérrel mutatnak szignifikáns kapcsolatot és nem az etnikummal, aminél nem mutatott ki összefüggést (Kiss 2015).

3.1. ELMÉLETI HÁTTÉR

A városi szegregátumokhoz nagyban kapcsolódik Böhm Antal [(1992) idézi: Szabó-Tóth, Mihályi 2023] depressziós zónákra vonatkozó elmélete. Ennek alapján elmondható, hogy a társadalmi-gazdasági válság elmélyülése, az ipar hanyatlása területileg is jól körülhatárolható úgynevezett „*depressziós zónákat*” hoz létre, olyanokat, melyek jól lokalizálhatóak. Így létrejöhetnek olyan terület-egységek, egyfajta zárványok, melyekben vagy az infrastrukturális elmaradottság, vagy szellemi-kulturális kifosztottság, munkanélküliség lesz a domináns.

Másrészt a területek szegregálttá válása következtében tapasztalatunk szerint az ide beköltözők döntő többsége is alacsony társadalmi státusszal rendelkezik és általában halmozott hátrányokkal érkeznek.

A város szegregátumok vonatkozásában fontos kérdés, hogy az ott élők hogyan jellemezhetőek a *társadalmi integráció három szintjét*, a szociális vagy személyközi, a társadalmi szintű és a rendszerintegrációt tekintve. A *szociális integráció* a családhoz, illetve ezen át a rokonsági hálózathoz, lakókörnyezethez, szomszédsághoz és baráti kapcsolatrendszerhez kötődik. A *társadalmi szintű integráció* a közösségi normák, szokások, együttműködések elsajátításához, kulturális újratermeléshez, valamint a bizalomhoz és részvételhez kapcsolódik. A *rendszerintegráció* alatt a különböző társadalmi intézményeket, mechanizmusokat értjük melyek összehangolják a társadalom tagjainak ismétlődő cselekvéseit és megszabják a társadalmi újratermelés kereteit (Kovách et al 2017; Szabó-Tóth, Mihályi 2023).

Amennyiben egy közösség térbeli és/vagy társadalmi értelemben elkülönül, akkor az azt eredményezheti, hogy úgynevezett „*kisközösségi életvilágok*” jönnek létre sajátos norma- és értékészlettel, mely világokban a rendszerintegráció csorbul (Szabó-Tóth, Mihályi 2023).

Emellett a társadalmi integráció számos különböző területét kutatják a társadalomtudósok: intézmények és redisztribúció; munkaerő-piaci integráció; normák, értékek, politikai integráció; rétegződés és integráció; hálózatok, kapcsolatok és kisközösségek; továbbá területi integráció és térbeliség (Kovách et al 2017).

A különösen nehéz helyzetben lévő emberek vonatkozásában a szakirodalom egyfajta „*jelenre orientált habitusról*” is ír [(Stewart 2001; Ladányi – Szelényi 2004) idézi: Szabó-Tóth, Mihályi 2022]. Ennek jellemzője, hogy az adott csoport tagjai nem tudják halogatni vágyaik teljesítését, nem rendelkeznek a hosszabb távra való tervezés

képességével és igényével. Nem tudják kivárni a beruházásaik, erőfeszítéseik ellenében várható kedvezőbb későbbi megtérülést, azaz hozzájárulnak szegénységük konzerválásához, [(Ladányi–Szelényi 2004) idézi: Szabó-Tóth, Mihályi 2022] vagyis a rövidtávon belátható haszonnal járó cselekedetek a szegények esetében hatványozott előnnyel bírnak a hosszabb távú és bizonytalan eredményekkel kecsegtető folyamatokhoz képest [(Stewart 2001) idézi: Szabó-Tóth, Mihályi 2022].

Robert Castel a *társadalmi lét három* (illetve a segélyezési zónával együtt négy) *zónáját* különíti el: az integráció, a sebezhetőség és a kiilleszkedés zónáját (Castel 1993). A három zónát nem elkülönülő egységekként, hanem egy kontinuumra helyezve képzelhetjük el. Az egyének leginkább munkához való viszonyuk és közösségi, társadalmi integráltságuk, szociabilitásuk dimenziói szerint változtatják helyzetüket, és az ezek mentén megélt sérülések, bizonytalanságok hatására sodródhatnak az integráció zónájából a sebezhetőségi, illetve a kiilleszkedési zónába. Castel a fő kihívást az 1970-es évektől megjelenő új szegénység kialakulásának értelmezésében látja [Castel 1993, (Castel 1998, 2007) idézi: Szépe 2012].

Castel [(2000) idézi: Szabó-Tóth, Mihályi 2023] egy másik elemzésében a mélyszegénységben élők szerepelnek egyfajta „*kiilleszkedett társadalmi csoportként*”, akik esetében a nélkülözés akár egyfajta szélsőséges bizonytalansághoz vezet és járhat a kognitív képességek csökkenésével, illetve ezekre nehezedő nyomással [(Mani et. al. 2003; Szabó-Tóth 2004; 2005) idézi: Szabó-Tóth, Mihályi 2022].

A kiilleszkedés Castel (1993) szerint a társadalmi kötelékek fellazulásának egy sajátos módja, amelyet a munka nélküli lét és a szociális elszigetelődés együttes hatása okoz. „Két vektor eredőjeként értelmezhető egy olyan koordináta-rendszerben, ahol az egyik tengely a társadalomba a munka révén való betagozódás vagy be nem tagozódás, a másik pedig a társadalmi-családi társas kötelékekbe való beilleszkedés vagy be nem illeszkedés. Lényegében Castel itt a Kovách Imre és társai (2017) által megkülönböztetett rendszer, társadalmi és személyközi integrációra, pontosabban ezek hiányára figyelt fel.

A társadalmi kirekesztésnek pedig számos definíciója létezik, de a meghatározások megegyeznek abban, hogy a kirekesztés a társadalom működésének zavara: olyan tünet, amely azt jelzi, hogy az integráció, a kohézió sérült. A kizártság, kirekesztettség kifejezés szinonimái az exklúzió, kivetettség vagy a már említett kiilleszkedés is, amely a prob-

léma folyamat-jellegét is hangsúlyozza (Berszán 2017). A definíciók a társadalmi reprodukciós folyamatokban, különböző (akár választási) lehetőségekben való elégtelen részvételben is megegyeznek, valamint abban is, hogy nem csak jövedelmi szegénységről van szó, hanem számos más tényezőről is és komplex folyamatról [(Európai Bizottság 1998, Ferge 2000) idézi: Berszán 2017; (Szalai 2002) idézi: Havasi 2002]

A kirekesztődés általában együtt jár a szegénységgel is és így értelmezve egybevág Amartya Sen munkásságával a szegénységről, mint negatív szabadságról, arról, hogy nem csupán anyagi kérdéssről van szó és a képességek hiányáról, melyek tágan értelmezve a társadalmi újratermelésben való részvételhez és a jóllét eléréséhez lennének szükségesek (Felcsuti 2012)

A magyarországi szegénység legaggasztóbb sajátossága a „ragadós padló”, vagyis az, hogy az intergenerációs mobilitás rendkívül alacsony. Az OECD vonatkozó kutatása szerint az, hogy milyen családba születünk, kirívóan szoros összefüggést mutat saját későbbi, felnőttkori életkörülményeinkkel (Filippov 2022).

3.2. A SLUMOK JELLEMZŐI

A slumok általában marginális helyeken találhatók, nehezen ellenőrizhetőek, spontán, átmeneti jelleggel és tervezetlenül alakulnak. Nem ritkán a szabálytalan, tiltott és titkos jelzők is előkerülnek ezen területek jellemzésekor (Szabó-Tóth, Mihályi 2022).

A városi slum-ok vonatkozásában fontos szempont azoknak a tipizációja. Ezt fizikai és társadalmi jellemzőik alapján is meg lehet tenni. A fizikai jellemzők közé tartozik a mérete, kiterjedése és a városon belüli elhelyezkedése, az épületek formája, általában a zsúfoltság, a növekedés dinamikája továbbá a telepen elérhető szolgáltatások. A társadalmi jellemzők pedig az integráció fokával, a slum rétegzettségével és az ott élők törekvéseivel, egyéni motivációival írhatók le (Szabó-Tóth, Mihályi 2023).

A slumoknak számos közös vonása létezik még. A következők többsége a halmozottan jelenlévő, egymással összefüggésben lévő hátrányoknak is nevezhetőek. Sokan rurális területekről vándorolnak be, magas a fiatal korosztályok aránya, tehát több gyermek és hamarabb születik, mint nem szegregált területeken, magas az egy háztartásban lakók aránya és a népsűrűség. Magas a morbiditás és mortalitás, így a korspecifikus halálozási arány is. Az ott lakók egészségi állapota, egészségtudatossága kedvezőtlen. Pásztor és Pénzes szerint (2018) nem ritkán a gyerekek óvodába, iskolába járatása is akadályokba ütközik, akik szegregációban gyakran érintettek. Az oktatás alacsonyabb színvonalában részesülnek, gyakori a lemorzsolódás és az analfabétizmus is megjelenik.

A jövedelmek alacsonyok, esetlegesek, a pénzszerzés úgynevezett leleményes vagy nem regisztrált formái szintén gyakoriak a leszakadó városrészekben [Szabó-Tóth, Mihályi 2023; (Kemény 2000) idézi: G. Fekete 2008], de erről a későbbiek során bővebben is fogok írni. Koncentráltan jelennek meg devianciák, súlyos etnikai és vallási konfliktusok lehetnek, valamint egyes slumokban hiányos a tömegközlekedés, ezáltal a város életében kevésbé vesznek részt (Szabó-Tóth, Mihályi 2023; Pásztor, Péntes 2018; Muhari 2021).

A városi slum és a vidéki szegregátum között a lényegi különbség az, hogy az előbbi egyfajta első mobilizációs „csatornaként” szolgál az ott élők számára, azaz a rurális térségekből a városokba belépőknek jelent egyfajta „ugródeszkát” a városi élethez való adaptációhoz. A nagyvárosi slum, mint jelenség kiiktatása a városok életéből szinte lehetetlen. Ennek legfontosabb okát abban látjuk, hogy a slum mindig bír valamilyen társadalmi-gazdasági funkcióval az ott élők és a környezet (lakosság, városvezetés) számára is, melyek a következők lehetnek: adaptáció és védelem; integratív funkció saját renddel és szabályokkal; szolidaritás; a tőkév alakulás funkciója, azaz a sokszor illegálisan kiépített közművek idővel legalizálódhatnak (Szabó-Tóth, Mihályi 2023). Haggett (2006) a slumok funkcióinál az olcsó lakhatási lehetőségre mutatott még rá a városi munkahelyekhez közel és úgy látja, hogy a slumok akár állami feladatokat is elláthatnak.

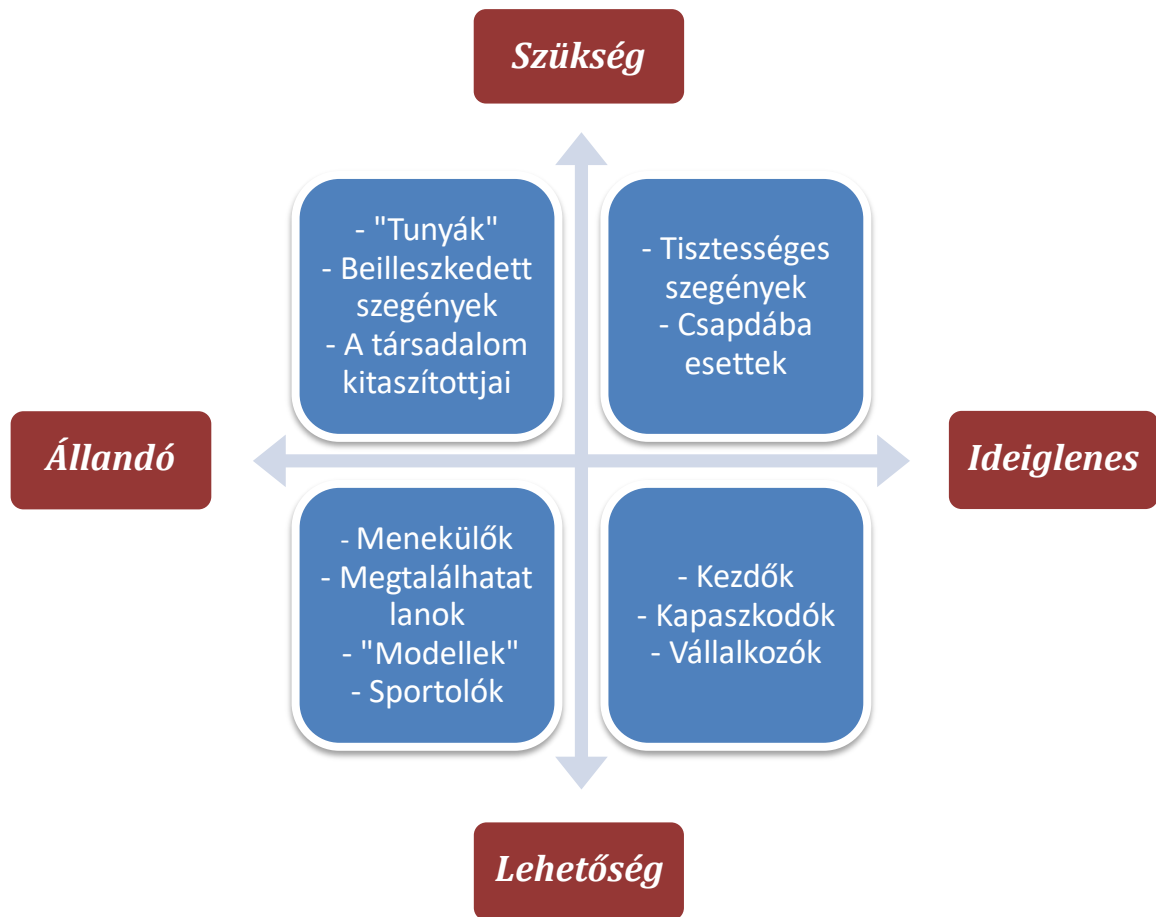
A telepről való, illetve az oda irányuló mobilitást, valamint összességében a telepítélet nagyban meghatározó tényező az emberek kapcsolati hálójának, az erős és gyenge kötések (Granovetter 1988). Ezek egyrészt szívóhatást fejthetnek ki a telep irányába (faluból a városi lét felé), másrészt húzóhatást a későbbiekben (a telepről kifelé, nem telepivárosi létformák felé) (Szabó-Tóth, Mihályi 2023).

3.3. A LAKÓK TIPIZÁLÁSA

A nagyvárosi telepeken élők tehát nem alkotnak egységes tömböt, sőt heterogén területek.

John R. Seeley (1959) tipológia alapján egyfajta kettős metszetben lehet a slum lakóit csoportokba sorolni két tengely mentén. Az egyik, hogy szükségnek vagy lehetőségnek tartja az illető a helyet, a másik, hogy állandónak, vagy ideiglenesnek véli. Ez alapján 12 csoport különböztethető meg. *Állandó berendezkedés* esetén a *szűkölködők* típusát az apatikusak, a beletörődő szegények és a társadalom kitaszítottjai alkotják, míg a *lehetőséget* látókat a menekülők, megtalálhatatlanok, a „modellek”, illetve a sportolók

alkotják. *Akik ideiglenesnek vélik lakóhelyüket* köztük a *szükség* dimenzióban megtalálhatók a küzdő szegények, a csapdába esettek, míg a slumot *lehetőségként* felfogók között megjelennek a vidékről érkezett kezdők, a kapaszkodók és a vállalkozók.

5. ábra. John R. Seeley tipológiája a slumok lakóiról

Forrás: John R. Seeley (1959) alapján saját szerkesztés

3.4. TANULÁSI ZAVAROK FELNŐTTKORBAN ÉS AZ EGÉSZSÉGI ÁLLAPOT EGYENLŐTLENSÉGEI

A szegregátumokban lakók és a romák egy részének a foglalkoztathatóságát feltehetően gátló, de kevésbé vizsgált tényezője, hogy a tanulási zavarok felnőttkori formái mekkora szerepet játszanak benne. Ugyanis a tanulási zavarok, részképességszavarok (pl. diszlexia, diszgráfia, diszkalkulia, ADHD stb.) esetében diagnosztikai eljárások fejletlensége, alacsonyabb elterjedtsége miatt még 20-30 éve a nem nyilvánvaló esetekre nem igazán derült fény, sokan diagnosztizálatlanul maradhattak a mai napig. A tanulási zavarok tünetei az életkorral ugyan változnak, de maradhatnak fenn tünetei felnőttkorban. Az *aluldiag-*

nosztizáltság következtében, fejlesztések hiányában pedig számos negatív hatással, komorbiditással járhatnak, viszont kezelhetőek, fejleszthetőek lennének (Sófi, Mattiassich-Szokoli 2022; Kraiciné Szokoly 2012). Valamint így a mindennapi nehézségeken, alacsonyabb életminőségen túl a társadalmi integrációjuk, participációjuk is sérülhet az érintetteknek.

Kraiciné Szokoly Mária (2012) szerint többek között a *tartós munkanélküliek, a romák és a tanulási zavarokkal küzdő, sajátos tanulási-tanítási igényű* (diszlexiás, diszgráfiás, diszkalkuliás, autista) felnőttek is kiemelt figyelmet igényelnének, mivel életvitelük, aluliskolázottságuk, személyes- és szociális kompetenciáik hiánya miatt gyakran akadályozottak abban, hogy bejussanak a munka világába, igénybe vegyék a munkába állást segítő szolgáltatásokat és a felnőttképzés intézményrendszerét. Az élethosszig tartó tanulás korában viszont a folyamatos alkalmazkodás és tanulás elengedhetetlen. Tanulmányában a sajátos tanulási-tanítási igényű felnőttek (STI) fogalomhasználatára tett javaslatot.

Az ADHD diagnosztizálatlansága esetén összességében kedvezőtlenebb életpályához, devianciák megjelenéséhez vezethet, de nemzetgazdaságilag is jelentős költségeket jelent. A környezeti rizikói között szerepelnek a pre- és perinatális kockázati tényezők, mint például a koraszülöttség, az alacsony születési súly, a terhesség alatti anyai dohányzás és stressz (Sófi, Mattiassich-Szokoli 2022). Az ADHD-val küzdő személyeknek minden életkorban nehézségük van a szociális kapcsolataikban. Számos további, nem kívánt eseményt nagyobb valószínűséggel találtak náluk, mint azoknál, akinél nem áll fenn ADHD, például sérüléseket és súlyos közlekedési baleseteket, korai, nem tervezett terhességet, iskolából kimaradást és munkanélküliséget is (Balázs 2022), utóbbi három a romákat is gyakran érinti.

A területiség kapcsán Pusztai Gabriella (2018) tanulmányában megállapította, hogy miközben a szövegértés és a matematika kompetencia teszt eredmények átlagai egyértelműen a legalacsonyabbak a Debreceni Egyetem vonzáskörzetét alkotó három északi megyében, az identifikált speciális nevelési igényű és tanulási nehézségekkel küzdő középiskolai tanulók aránya az ország más részeiben jóval magasabb. Ebből következően az a feltételezés fogalmazható meg, hogy régiókban jóval több részképességszavar és tanulási nehézség marad földérítetlenül és kezeletlenül, mint az ország más területein. A hátrányos helyzetű tanulók csoportjában e térségekben felülreprezentáltak a

roma/cigány gyermekek, egyértelmű az átfedés a roma/cigány népesség területi elhelyezkedése és azon területek között, ahol magas a hátrányos helyzetű tanulók aránya [(Híves 2015) idézi: Pusztai 2018].

Az előbbiek nyomán és az eddigi tapasztalatok birtokában arra a következtetésre juthatunk, hogy a tanulási nehézségek, tanulási zavarok gyakoribbak lehetnek a hátrányos társadalmi helyzetű népesség körében - akik gyakran periférikus területeken, szegregátumokban koncentrálódnak - mint a populáció átlagában vagy a kedvezőbb helyzetű társadalmi osztályok körében. A pre- és perinatális tényezők, a lakókörnyezet, az étkezési lehetőségek és szokások, az alacsonyabb jövedelem, a gyermekek nagyobb arányú veszélyeztetettsége vagy a szülői tudatosság alacsonyabb foka mind erre enged következtetni.

Az előző bekezdést erősíti, hogy a 2022. évi Munkaerőpiaci Tükörben hátrányos helyzetű, szegény gyerekeknél azt találták, hogy nagyobb arányban fordulnak elő náluk tartós betegségek, összefoglalóan kedvezőtlen családi háttérük, életkörülményeik és rossz életesélyeik következtében, mint a kedvezőbb családi háttérű gyerekeknél (Hajdu, Kertesi 2023). Valamint a fogak állapotában már kisgyermekkorban tetten érhetőek a társadalmi egyenlőtlenségek. A leggyakoribb gond a fogszuvasodás, amely kezeletlen formában ez az élet számos területére ható negatív következményekkel jár, viszont a probléma fontosságához képest Magyarországon erről a fontos területről meglepően kevés beszámoló készült. A szegény sorban élő kisgyerekek közül a szuvasodással diagnosztizáltaknak mintegy fele ellátatlan marad. Problémát jelent a nem kielégítő szájhigiénia, a magas cukortartalmú étrend, nehézségei vannak a hozzáférésnek, a kötelező iskolafogorvosi vizsgálatok nem mindenhol rendszeresek és nem megfelelő az egészségnevelés (Hajdu et al. 2023).

4. A 4IM PROJEKT BEMUTATÁSA

4.1. A 4IM PROJEKT KÖZVETLEN ELŐZMÉNYEI

4.1.1. Leszakadó Városrészek Felzárkóztatásáért Munkacsoport

Miskolcon a társadalmi problémák együttes hatása sajátos területi megoszlást, sőt koncentrációt eredményez: manapság mintegy 10 ezer ember, nagyobb részük roma, 16 hátrányos helyzetű városrészben koncentrálódik. Ez a város népességének körülbelül 7%-a, csökkenő népesség mellett. Mindez az egész városra és a jövőjére hatással van, nemcsak azokra, akik a leszakadó városrészekben élnek (Márczis 2022).

A leszakadó városrészek integrálására vonatkozóan már több megoldási javaslat is született korábban, de ezek a problémák egy-egy részére fókuszáltak, nem voltak elég hatásosak és a problémáknak nem a gyökereit kezelték.

2019-ben Miskolc Megyei Jogú Város megválasztott vezetése új megközelítéssel indult, melynek eredményeként 2020-ban megalakult a Leszakadó Városrészek Felzárkóztatásáért Munkacsoport (a továbbiakban: Munkacsoport) a (re)integráció elősegítésére. A munkacsoport tagjai az érdekelt helyi önkormányzati és intézményi munkatársak, a helyi partnerszervezetek képviselői, civil aktivisták és szakértők. A 2020 februárban kezdődött munka komplexitásában kívánja vizsgálni a helyzetet, szinergikus válaszokat keresve, az integrált és részvételen alapuló helyi fejlesztés alapelveit alkalmazva (MMJV 2021).

A 2011-es népszámlálási adatok, ami a szegregátumokban élők számát 6 745 főben állapította meg és a szegregációs mutatók az elmúlt évtizedben elavultak és a szegregátumok is változtak. Ennek szükségességét észlelve hosszas munka után a Munkacsoport elfogadott egy koncepciót és munkatervet, amelyben beazonosításra került a 16 ma létező leszakadó városrész és elkészült a helyüket és lehatárolásukat tartalmazó városi térkép. Összegyűjtött intézményi adatok alapján 2021-ben elkészült egy empirikus alapú összesítés az egyes leszakadó városrészekben élő lakosok számáról, mely szerint valamivel több, mint 10 ezer ember él ezeken a területeken (Sz.n. 2023). Egy, az intézmények, civil szervezetek, önkormányzati osztályok által kitöltött kérdőív alapján elkészült egy helyzetelemző tanulmány a leszakadó városrészekben élők életkörülményeiről. A legfontosabb megoldandó problémák a lakhatási szegénység, szociális és oktatási problémák, foglalkoztatási és foglalkoztathatósági kihívások, az alacsony pénzügyi tudatosság (MMJV 2021).

A két szegregátum kiválasztása a Leszakadó Városrészek munkacsoport ülésén történt meg: a dinamikusan növekvő Tetemvár és Bábonybérc lett a két kiválasztott terület, mert az elvégzett intézményi feltérképezés alapján itt tűnt a legadekvátabbnak a rászoruló személyek, háztartások elérése és a beavatkozás. Emellett ez a két terület kifejezetten közel található a belvároshoz, ezért stratégiai fontosságúak (Sz.n. 2023).

4.1.2. Civic Europe „Miskolc shall be a place for everyone”

A társadalmi kihívások megválaszolásához aktív polgárookra van szükség. Csak egy lendületes, stabil középosztállyal rendelkező és sokszínű civil társadalom képes élni a demokrácia alapgondolatában rejlő lehetőségekkel. Ezt a folyamatot támogatta a Civic Europe kezdeményezés. Az Abaújrakezdés Közhasznú Egyesület „Miskolc shall be a place for everyone” című pályázatával a két szegregátumban volt lehetőség előkészítő jellegű tevékenységeket folytatni mintegy 10 hónapon keresztül. Ez segítette a helyzetelemző tanulmány megvalósulását, a közösségi coaching modellezését Bábonybércen és Tetemváron, illetve Miskolc első megjelenését az európai szociális városfejlesztési platformon (Szenttamási 2021; Márczis 2022)

4.2. A KÉT BEAVATKOZÁSI TERÜLET

4.2.1. Bábonybérc

A Bábonybérc a Leszakadó Városrészek Munkacsoport munkája alapján egy folyamatosan növekvő lakos-számú szegregátum, amely sem fizikailag, sem a lakosság összetételében nem áll távol Lyukótól. A belvároshoz közeli, attól Észak-nyugatra elterülő, nagyrészt kertvárosi terület. A városrész dombos, a dombok között a Pece-patak különböző ágai folynak. Délről Bodótető és a Vologda városrész, keletről a Szentpéteri kapu határolja. A városrész középső völgyében a Pece patak főága mellett található a Bábonybérc-Újtelep szegregátum. Bábonybérc lakosságát tekintve, vegyesen élnek roma és nem roma származásúak, egyszerű, szegényes körülmények között. Jellemzőek a nagycsaládok, ahol sok a kisgyermek és nagy a munkanélküliség. Az utcában szőlősgazdák éltek korábban, ezért rengeteg pince található a településrészen. A lakók elmondása szerint több ház ezekre a pincékre épült rá, ez is megnehezíti a közművek kialakítását. A telep egész területén rendelkezésre áll a gáz és villany-szolgáltatás, de a gáz és víz bekötés csak néhány család esetében történt meg. Ez főként a nem-roma családok által lakott ingatlanokra jellemző. A legtöbb család a közkútról hordja a vizet. A településrészen

makadámút található, ami zúzalék kővel van feltöltve. Mivel a csatornahálózat nincs kiépítve, ezért a lakók a szennyvizet az udvarra és gyakran a közterületre (járdára, utcára) engedik (MMJV 2021).

Jelentős probléma az illegális szemétkerítés és a patkányok jelenléte. A 2022-ben lebonyolított háztartási szintű felmérés becslése alapján mintegy 300 fő lakik a városrészben (Szabó-Tóth, Mihályi 2023).

A terület fejlesztéséhez, re-integrációjának megkezdéséhez és folytatásához számos *kihívással* kell szembenézni (MMJV 2021):

Az ott lakók nagyrésze *alacsony iskolai végzettségű*, a 8 osztály elvégzése is sok esetben gondot okoz, ezért a munkaerőpiacon hátrányt szenvednek. A tartós munkanélküliség aránya magas és több generációt érint. A foglalkoztatottak is alacsony presztízsű munkát végeznek, mivel nincs megfelelő szakképzettségük. A lakáskörülményeket tekintve *komfort nélküli, félkomfortos ingatlanokban* élnek, gyakori az, hogy egy szobakonyhas lakásban él a több generációs család. A városrész a 11-es számú busszal közlelhető meg. A menetrendje szerint fél óránként közlekedik a járat. A családok nagy része bérlet hiányában nem tudja ezt a közlekedési formát igénybe venni, ezért gyalogosan viszik a gyerekeket oktatási-, nevelési intézményekbe (MMJV 2021).

Problémaként jelentkezik a lakók mindennapi életében, hogy nem a közelben lévő *oktatási intézményekbe* járnak a gyermekek, hanem pl. a távolabbi Miskolci II. Rákóczi Ferenc Általános Iskolába. Előnyösebb lenne, ha a településrészen belül lennének az oktatási- nevelési intézmények, illetve a szociális és egészségügyi szolgáltatások. A körzeti általános iskola a református egyház fenntartásába került, ezért a nem középosztálybeli gyermekek oda való bejutására nincs lehetőség. Azoknak a diákoknak a jelentkezését, akiknek a szociokulturális hátterét az iskolavezetés nem megfelelőnek ítéli, vallási indokkal elutasítja (MMJV 2021).

Higiénés és egészségügyi szempontból súlyos veszélyeztető tényezőként jelenik meg a településrészen a már említett *szennyvízelvezetés hiánya és a szemét tárolásának, szállításának megoldatlan helyzete*. A szociális munkások gyakran tapasztalják, hogy az udvaron felgyülemlett szemét között is patkányok vannak jelen nagy számban, amely súlyosan veszélyezteti az ott élő gyermekek és felnőttek egészségét. Az itt élők rossz szociális helyzete miatt gyakoriak a különböző fertőző megbetegedések, ezeknek a nem megfelelő kezelése, amely különösen a felnőtt lakosságot érinti. Részben erre az okra is visszavezethető az itt élők körében az átlagostól rövidebb várható élettartam. A szociális

munkások gyakran tapasztalják, hogy a *lakosok személyi okmányai hiányosak, lakcím-kártyájuk nincs*, mivel az adott ingatlanba nem tudnak bejelentkezni, ezzel egyidejűleg a rendszeres gyermekvédelmi kedvezménytől is sok család esik ki (pl. ingyenes étkeztetési kedvezmény stb.) A lakcím nélkülségből kifolyólag a szociális védőhálóból is kiesnek, hiszen fizikailag ott élnek, de a nyilvántartás szerint nem, ennek az ellentmondásnak a rendezése megoldaná a minimális rendszeres jövedelemhez jutást (MMJV 2021).

A felnőttek nagy része *alkalmi munkavállalóként dolgozik, nem bejelentett munkaviszonyban*, ezáltal a TB ellátásuk nincs rendezve. Az egyre szigorodó jogszabályi változások miatt az egészségügyi ellátó rendszer csak nagyon magas költségen biztosítaná az ellátásukat, így elesnek az alapvető orvosi kezelésektől. Önerőből saját jogon a TB jogviszonyt nem tudják biztosítani. A lakók elmondása szerint *az alkohol és a pszichoaktív szerek jelenléte* a fiatalok között nagyon elterjedt, amely nemcsak a saját egészségükre ártalmas, hanem a közbiztonságot is súlyosan veszélyezteti. Szakmai szempontból fontosnak tartjuk ennek a problémának a komplex kezelését, helyi preventív és szenvedélybeteg segítő programokkal, illetve a rendvédelmi szervek gyakoribb jelenlétével, probléma esetén azonnali beavatkozással (Sz.n. 2023).

Az áramszolgáltató tájékoztatása szerint egyes családok az *áramot* jogtalanul, fizetés nélkül, legtöbbször balesetveszélyes módon vételezik a hálózathoz. Az ilyen esetek feltárása után az illegális vételezés megszüntetésre kerül, így a szankciók következményeként gyakran maradnak a családok áram nélkül. Az elektromos áram visszakapcsolási feltételeit a családok önerőből nem tudják biztosítani. Fontos lenne a feltöltő-kártyás rendszer kialakítása minden ilyen ingatlanban, amely sokkal könnyebben nyomom követhető. Ennek inkább bürokratikus, mint pénzügyi akadálya van (MMJV 2021).

A családok reménytelenné váló elszegényedésének egy másik oka az uzsora igénybevétele, amelynek körforgásából szinte lehetetlen kitörni önerőből (MMJV 2021).

4.2.2. Tetenvár

Tetenvár a Munkacsoport adatai alapján a harmadik legnagyobb lélekszámú, de vegyes lakossági összetételű leszakadó városrész Miskolcon. A városrész a történelmi belvároshoz közel helyezkedik el, ezért Miskolc egésze szempontjából stratégiai jelentőségű a terület felzárkóztatása. A településrész infrastrukturális fejlesztése nehézkes a kihasználatlan régi borospincékkel, borházakkal tarkított terület és a domborzati viszonyok miatt (MMJV 2021).

Területén a Magyar Máltai Szeretetszolgálat Jelenlét Pontot működtet. Zömében magántulajdonú ingatlanok találhatóak a területen, csekély számú önkormányzati bérlakással tarkítva (MMJV 2021). A házak jelentős része komfort nélküli, félkomfortos vagy szükséglakás, de vannak nagyobb alapterületű többszobás, illetve kisebb alapterű és takarosan rendben tartott házak is bőven. Sok esetben zsebszerződésekkel, illetve egyéb módon rendezetlen tulajdonviszonyok között élnek az itt lakók. Több helyen illegális hulladéklerakók alakultak ki és sok a patkány a lakók elmondása alapján. 2022-ben maximum 350 fő lakhatott a háztartási felmérés keretében lehatárolt területen (Szabó-Tóth, Mihályi 2023).

A *házakban* több generáció él együtt, nagyon zsúfoltan. A fűtést gyakran szeméttel és hőszigeteléssel biztosítják. Néhány ingatlanban nincs áram, ilyenkor a szomszédoktól illegálisan és/vagy szakszerűtlenül, életveszélyesen bekötött vezetéken keresztül jutnak hozzá. Fürdőszoba nagyon kevés ingatlanban található, nincs csatornarendszer. A szemétszállítási szolgáltatás kiterjed a területre, de nagyon sok helyen nem fizetik a díjat, ezért nem szállítják el a szemetet, így az halmozódik (MMJV 2021). A közút állapota rendkívül rossz, hatalmas kátyú látható több helyen (Sz.n. 2023).

A körzeti *iskolák* nem szegregáltak, de több iskolánál látható volt az a folyamat mely önmagát gerjesztette. Ebben az iskola területi elhelyezkedése és körzethatára is jelentősen közrejátszott. Az utóbbi években egyre nagyobb teret hódító egyházi fenntartású iskolák megjelenése és különböző speciális készségeket feltételező – sport-, művészeti tagozatos iskolák megjelenése akadályozza az integrált, befogadó szemléletű oktatást. Új kihívást jelent, hogy egyre nagyobb számban érkeznek SNI-s státuszú gyermekek az első osztályba. Az oktatási gondok terén a fiatal anyák is érintettek, akik a gyermekek születése miatt kénytelenek voltak félbe hagyni addigi tanulmányaikat. A tankötelességi kor 16 évre csökkentése egyébként sem volt jó hatással a korai iskolaelhagyókra. A 15-59 évesek között a nyolc általános iskolai végzettséggel rendelkezők aránya 66,0%; a helyiek 0,8%-a rendelkezik egyetemi vagy főiskolai végzettséggel (Sz.n. 2023).

A foglalkoztatottak *alacsony presztízű munkát* végeznek, főként közmunkás állásokban. Gyakorlatilag minden háztartásban és családban vannak munkanélküliek. Az *adósság* szinte minden háztartásban jelen van, akár egy kisebb vagyontárgy törlesztőrészllete, akár egy komolyabb uzsorakölcsön formájában. Mivel az itteni lakosok kevés jövedelemmel rendelkeznek, de nem akarják, hogy ez a városközpontban is látszódjon, nem működik a pénzkezelésük, és a hitelt is a jövedelem egyik formájaként kezelik. A

közbiztonság a városrészben nem jó. A felzárkózni igyekvő családok sokat panaszkodnak azokra, akik nem tudják az együttélés szabályait betartani (MMJV 2021).

A területen a Magyar *Máltai Szeretetszolgálat* Közösségi Háza egyfajta lehetőséget biztosít az itt élők számára a különböző szolgáltatások közvetlen elérésére, mint pl. a mosás lehetősége, a tisztálkodás feltételeinek biztosítása és nem utolsósorban a szociális ügyek intézése. A társszakmákkal (védőnő, családsegítő) való szoros együttműködésnek köszönhetően egy-egy probléma lényegesen rövidebb idő alatt tud megoldódni, ennek továbbfejlesztése és új tartalmak és szolgáltatások megjelenésével jelentősen változhatna az itt élők helyzete. A szociális szolgáltatások mellett szükség van a munka és foglalkoztatás világába vezető, illetve oktatási és egészségügyi szolgáltatások elérhetővé tételére a területen (MMJV 2021).

4.2.3. A lakosság egy lehetséges csoportosítása

A háztartási szintű felmérések során a kérdezőbiztosok besorolták az adatközlőket Seeley (1959) modelljének megfelelően. Ez alapján az úgynevezett „*beletörődő szegények*” alkotják a legnagyobb tömböt a két telepen. Ők azok, akik véglegesnek tekintik a telepi létet és folyamatosan nélkülöznek. A helyzetükkel már szinte megbarátkoztak. A társadalmi normákat általában betartják és igazodnak a slumhoz és a külvilághoz is egyszerre. Nem ágálnak a helyzetük ellen. A gyerekeikkel, unokáikkal törődnek. Hó végére éhezhetnek, kevés a megélhetésre a forrásuk, de valami jövedelmük általában van. Nem jellemző általában erre a csoportra az italozás és az egyéb deviancia. Függetlenségüket élvezik ebben a létben, nem akarnak innen egy kis komfortért cserébe általában elmenni máshova. Sokan közülük idősek, vagy egyedülálló nők gyerekekkel. Nincs annyi pénzük, hogy innen kimenjenek és már motivációja sem igazán. A szociális segítség az ő esetükben a benti élet komfortosabbá tételét célozhatja meg közösségi tevékenységek szervezése, helyi szociális segítségnyújtás megszervezésén keresztül. (Seeley 1959; Szabó-Tóth, Mihályi 2023).

A második legnépesebb csoport a „*csapdába esettek*” csoportja. Ők általában akkor költöztek ide, amikor a telep még jobb állapotban volt és most nem tudnak elköltözni, mert a lakásuk értéktelen. Ők a telep ideiglenes lakói, azaz szívesen elmozdulnának innen, ha erre lehetőségük lenne. Ők a telepről elmozdíthatóak lennének, esetleg megfelelő minőségű bérlakások vagy olcsóbb, nem telepi ingatlanok segítségével. A fent leírt szolgáltatások segítségével az ő életük is komfortosabbá tehető.

A harmadik legnépesebb tábor a „*küzdő szegények*” adják. Az életútjuk során nagy eséllyel éltek a telepen kívül is. Most nagyrészt itt élnek. Hasonlóak a beletörődő szegényekhez, annyi különbséggel, hogy identifikációjuk a slum-on kívül esik, kapcsolataik is zömében kívülre esnek, azaz vannak erős és gyenge kötéseik a telepi világon kívül. Fizetik a számlájukat és igyekeznek a többségi szabályok betartására. Szociális és rendszerintegrációjukat tekintve is inkább a telepen kívüli léthez húznak. Segítséggel ki tudnak innen törni és ebben nagyon motiváltak is: szociális bérlakás segítségével a telepen kívül, vagy telepen kívüli egyéb olcsó ingatlannal.

Utánuk jönnek a „*modellek*”. Egyfajta guruk, nagy öregek, bölcssek. Megmondó-emberek a slum-ban, akik „ismerik a dörgést”. Ismerik a szabályokat ezáltal informális vezető szerepük van. Ez a csoport nem motivált arra, hogy a telepet elhagyja és elég jól él ott, általában vannak bevételei, nem szűkölködik. A telepi létet egyfajta lehetőségnek éli meg, ami számára presztízst is ad azáltal, hogy a helyi közösségbe integrálódik, ennélfogva szociális integrációja magas, rendszerintegrációja alacsonyabb. A szociális programoknak a modellekkel számolniuk kell.

Az ötödik legnépesebb tábor a „*kapaszkodóké*”. A kapaszkodók a telepi létet ideiglenesnek tekintik. Amint tehetik, elmennek innen. A telepeken élnek „*apatikusak*” is nagyobb számban. Velük a szociális programoknak szintén érdemes számolniuk. Állandó telepi létre rendezkedtek be, deprimált, depresszióra hajló csoport. Ez a csoport az, amely motivációs törekvéseit és lehetőségeit tekintve a leginkább immobil (Seeley 1959; Szabó-Tóth, Mihályi 2023).

4.3. A 4IM PROJEKT

A Leszakadó Városrészek Munkacsoport és a Civic Europe program előkészítő munkája alapján megfogalmazódott és beadásra került a 4IM projekt-javaslat azt felismerve, hogy az Európai Unió Foglalkoztatás, Szociális Ügyek és a Társadalmi Befogadási Főigazgatósága által kiírt pályázat pontosan illeszkedik a Munkabizottság által megfogalmazott célkitűzésekhez. Az Önkormányzat „Városi kezdeményezés az innovatív és integrált szociális szolgáltatásokért, foglalkozást-fejlesztésért Miskolcon” elnevezésű koncepciót nyújtotta be. A kezdeményezés elnyerte az EU támogatását, így 2021 novemberében 5 konzorciumi taggal kiegészülve az Önkormányzat megkezdte a pályázatban meghatározott intézkedések végrehajtását az Initiative for Innovative Integrated Interventions in Miskolc - (Miskolc a mi helyünk! - VP/2020/003/0218) projekt, röviden 4IM projekt

keretében. (Sz.n. 2023). Miskolcon kívül több Európai városban is fut hasonló kezdeményezés, de Közép-Európában ez az egyetlen (Osgyáni 2023).

4.3.1. A 4IM projekt célja

A 2024 júniusáig tartó projekt célja egy új, kísérleti szociális-foglalkoztatási modell bevezetése, tesztelése, integrált beavatkozások és intézményi struktúra kidolgozása, valamint innovatív együttműködések kialakítása az állami-, önkormányzati, civil és privát szféra érintett szervezetei között (Sz.n. 2023). Mindezt az EU minimumjövedelemmel kapcsolatos elvének szem előtt tartásával (Carter 2023).

Ez az új társadalmi innovációs modell az élet minden részére kiterjed (oktatás, egészségügy, foglalkoztathatóság, lakhatás), feladata az életminőség javítása, a magasabb foglalkoztatottság, jobb hozzáférhetőség elérése és fenntartása, amely növeli, közelebb hozza a többségi társadalomhoz való integrálódás lehetőségét (Sz.n. 2023).

A projektre kísérleti mivoltánál fogva a *learning by doing* [(Dewey 1976) idézi: Vermekei 2021; Arrow 1962] is jellemző, mint társadalmi innovációs elem, hiszen új, nem hagyományos módszereket tesztelünk, a beavatkozások mikéntjét, az eljárásrendünket magunknak kell kialakítanunk és ha kell változtatnunk, korrigálnunk rajta a tapasztalatok alapján.

4.3.2. Megvalósuló tevékenységek

Az új módszerek kipróbálásra kerülnek a két előre kiválasztott leszakadó városrészben összesen 300 fő részvételével. Az innovatív kísérleti modell tapasztalatai hazai, európai szinten kerülnek megosztásra, különösképp a partnervárosban Kassán. Emellett a helyi szervezetközi és személyközi kapcsolatok megerősödését várjuk. Miskolc vállalása ezen kívül egy úgynevezett *Társadalmi Innovációs Forrásközpont* felállítása, amely az Önkormányzat különböző társosztályaival (koordinációs osztály, szociális osztály, sajtó, kommunikációs és városmarketing osztállyal) és más partnerszervezetekkel együttműködésben végzi munkáját. Továbbá, helyi kapcsolati pontok létrehozását és működtetését, melyek fizikai létesítmények vagy személyek a két projekt területen (MMJV é.n.)

A kísérleti projekt első szakaszában, helyi szakmapolitikai elemzés és helyzetelemzés készült. A Miskolci Egyetem Alkalmazott Társadalomtudományok Intézete 2022 nyarán háztartási szintű felmérést bonyolított le a kijelölt pilotterületeken egyetemisták, gyakornokok közreműködésével, a közösségi coachok támogatásával (Képes - Trézsi 2022).

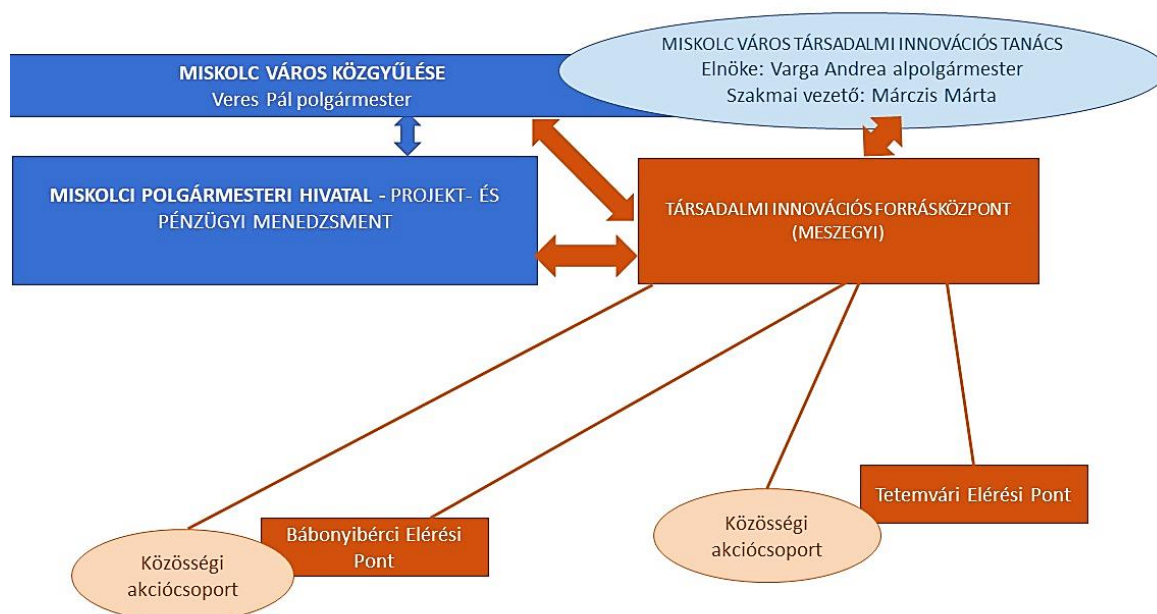
A projekt során az önkormányzat jelenlegi ellátási és támogatási rendszerének, intézmények működésének felülvizsgálata során feltárták a hiányosságokat, valamint beazonosították a rosszul funkcionáló alrendszereket. Törekcszenek egy olyan stratégiai koncepció megfogalmazására mely nem terheli az önkormányzatot többletköltséggel, csak bizonyos erőforrások átcsoportosításával biztosítja a különböző ellátási formák megfelelő működését, amely a hátrányos helyzetben élők életkörülményeinek és foglalkoztathatóságának javulását eredményezheti (Képes - Trézsi 2022).

Mindezen tevékenységek, valamint a közösségi coaching keretében rendezett lakossági fórumok, beszélgetések segítették elő az új kísérleti modell részét képező *innovatív szolgáltatási csomagok* kidolgozását - a lakosok által is megfogalmazott - legfőbb problémákra válaszul. Az elkészülő koncepció egyszerre tükröz holisztikus, intézményi szemléletet az elérhető ellátások párhuzamosságának megszüntetésével, a szolgáltatók közötti kommunikáció hatékonyságának növelésével. Másrészt a koncepció az intenzív terepmunka által ügyféloldali megközelítést is tartalmaz (Gúr Péter Attila szóbeli közlése), melyben a háztartást egy egységként kezelik (Sz.n. 2023).

4IM-ben tervezett további megvalósuló intézkedések közé tartozik városi szintű cselekvési terv létrehozása a leszakadó városrészek társadalmi integrációjának elősegítésére. Valamint közösségi coaching folyamat megvalósítása a célcsoport aktivizálása céljából és a fejlesztési folyamatba történő bevonására, ennek eredményeképp közösségi akciócsoportok létrehozása Tetemváron és Bábonyibércen (Sz.n. 2023).

A projekt egymásra épülő *innovatív módszertani elemei* közé tartoznak a személyes kapcsolati pontok, közösségi kezdeményezések és a közösségi coaching. A háztartások elérése és bevonása, a célterületek lakosságának aktívvá tétele és a potenciális erőforrások becsatornázása a közösségi coaching tevékenységek keretében történik egy-egy közösségi coach, illetve egy-egy területi szolgáltatás-koordinátor páros által (Sz.n. 2023).

A tudásmegosztás, információcsere és együttműködések kialakítására innovációs csomópontok, úgynevezett hub-ok kerültek létrehozásra. Szerepüket a projekt intézményi struktúrája - a munkacsoportok kivételével - szemlélteti.

6. ábra. A 4IM projekt intézményi struktúrája

Forrás: Osgyáni 2023

4.3.3. Innovációs csomópontok, hubok

A *Társadalmi Innovációs Tanács* egy szakértői csoport, amely a leszakadó városrészeket vizsgálja, monitorozza az ellátórendszerhez kapcsolódó jogszabályok, helyi rendeletek módosítására vonatkozó szakmai dokumentumokat. Javaslatokat fogalmaz meg és közreműködik a jövőbeni integrációs programok tervezésében és fejlesztésében (Osgyáni 2023).

A *Társadalmi Innovációs Forrásközpont* az operatív munkát végző, nem feltétlenül fizikai szervezet, sokkal inkább a társadalmi innováció maga, amely újfajta megközelítéssel, speciális tudásokat, elkötelezett emberek, szervezetek munkáját hangolja össze a leszakadó városrészekre összpontosítva. Feladatai közé tartozik tehát a háztartások támogatását szolgáló integrált, kísérleti rendszer irányítása, fejlesztése, benne az integrált szolgáltatási csomagok kialakításával és koordinálásával. A TIT munkaszervezeteként is működik. Közvetlen kapcsolatot biztosít a leszakadó városrészek és az Önkormányzat között. A terepmunka szoros szakmai koordinálása, amely magába foglalja a háztartások elérését, helyzetük felmérését, a közösségi coachingot, közösségi rendezvények lebonyolítását, valamint a munkaerőpiaci tanácsadást, mentorálást és csoportos kompetenciafejlesztések szervezésében való közreműködést (Osgyáni 2023). Partnerszervezeti kör,

együttműködések kialakítása és eleinte az akciócsoportok fejlődésének nyomon kísérése és szakmai támogatása is feladatai közé tartozott.

Területi Integrált Szolgáltatási Munkacsoportok a területspecifikus szolgáltatásokban érintett operatív megvalósítók. Feladataik az igények, lehetőségek összehangolása. Az integrált szolgáltatáscsomagok kialakításában és működtetésében való aktív részvétel. Beazonosított szolgáltatási irányok: foglalkoztatás, oktatás vagy képzés, lakhatás és életminőség javítása, foglalkoztathatóságot befolyásoló egészségi problémák kezelése és közösségi aktivitás ösztönzése (Osgyáni 2023).

5. A FOGLALKOZTATÁS ELŐSEGÍTÉSE A KÉT LESZAKADÓ VÁROSRESZBEN

5.1. ELŐKÉSZÍTÉS: FÓRUMOK ÉS HÁZTARTÁSI SZINTŰ FELMÉRÉS

A 4IM projekt 2021 év végi indulása után 2022 elején, a Bábonyibércen a lakosság bevonására, igényeik és a problémáik megismerésére, valamint az aktívak beazonosítására, a közösségi coaching módszerével és lakossági fórumok tartásával került sor. Emellett a közösségi akciók tervezéséhez, megszervezéséhez és lebonyolításához is hozzájárultak.

A közösségi coachingot jelen keretek között legfeljebb a foglalkoztatáshoz kapcsolódóan fogom tudni ismertetni, de annyi elmondható, hogy a közösségi coach olyan fejlesztő szakember, aki egyszerre építi és aknázza ki a közösség tagjaiban egyénileg és csoportosan meglévő erőforrásokat. Serkenti, motiválja őket annak érdekében, hogy minél hatékonyabban lehessen azokat a közösségi célok szolgálatába állítani, úgy, hogy mindeközben konkrét tevékenységek megvalósítására sarkalja a közösség tagjait (MMJV é.n.). A különböző szituációkból adódóan és a projekt előrehaladásával a coachok feladatai is változtak 2023 végére, leginkább a lehetőségek megmutatása, jó kérdések feltétele, óvatos terelgetés, motiválás, illetve a lakosokat a különböző szolgáltatásokkal összekötő szerepük lett hangsúlyos. Nélkülözhetetlen, hogy megfelelő szemlélettel és képességekkel, helyismerettel rendelkezzenek, nyitottak és szociálisan érzékenyek legyenek.

2022 nyarán az Alkalmazott Társadalomtudományok Intézete által koordinálva háztartási szintű kérdőíves felmérés zajlott a Tetemváron, majd a Bábonyibércen szociális munkás, szociológus hallgatók, mint kérdezőbiztosok és a Forrásközpont munkatársainak közreműködésével. A kérdőív a UNDP RBEC kolozsvári, brailai és pécsi háztartás-alapú felmérésének kérdőíve alapján készült. Ennek során vizsgáltuk a szocio-demográfiai helyzetet: a háztartások összetételét, az iskolai végzettséget, munkaviszonyt, a lakáskörülményeken, gyerekek helyzetén át az egészségi állapotot és devianciák jelenlétét. Emellett a különböző kötődéseket, motivációkat (Gyenge és erős kötések, kapcsolódások és beágyazottság, helyi kötődés). Valamint az erőforrásokat is igyekeztünk feltérképezni: anyagi, tárgyi és egyéb, például családi, személyes kompetenciákat (Szabó-Tóth, Mihályi 2022).

A fórumok és a felmérések megerősítették, hogy a legfőbb problémák, melyek a projekt céljaihoz is illeszthetők: egészségi állapotbeli, hulladékkezelési gondok, lakhatási szegénység, foglalkoztathatóság, munkanélküliség, valamint az oktatási-iskolázottsági problémák, mind a gyerekek, mind a felnőttek esetében.

A háztartási felmérés alapján 2022-ben a két célterületen élő, aktív korú lakosság 47,1 %-a foglalkoztatott. Nyugdíjasok aránya 27,9%. A munkanélküliek, és egyéb ok miatt nem dolgozók aránya kb. 25%. Hozzá kell tenni, hogy az adatok nem térnek ki arra, hogy hányan dolgoznak a fekete vagy szürke gazdaságban, hiszen önbevallás alapján lettek felvéve a kérdés során (Sz.n. 2023, Szabó-Tóth Mihályi 2022).

Mindezek figyelembevételével kerültek első körben meghatározásra a *szolgáltatási csomagok*, melyek a tárgyalta problémákra választ tudnak adni, melyek a következők: a foglalkoztatás-fejlesztéshez, oktatáshoz fűződő, lakhatással kapcsolatos, hulladékkezelési, közösségi- és minimumjövedelem biztosítását lehetővé tevő szolgáltatási csomag (Sz.n. 2023).

5.1.1. Nehézségek, kihívások

Mielőtt rátérnénk a foglalkoztatási szolgáltatáscsomag első változatára és annak kipróbálására, előbb szükséges számba venni a két városrészben lakók foglalkoztatását, foglalkoztathatóságát és társadalmi integrációját gátló tényezőket, melyeket a fórumok, a felmérések és a projekt volt vagy jelenlegi munkatársainak tereptapasztalata, szakmai ismeretei alapoznak meg.

A leleményesnek nevezett pénzszerzési formák tapasztalatunk szerint gyakran előfordulnak a célcsoport körében, mint vérplazmaadás, csalán vagy egyéb növények öszeszedése és helybe jövő vállalkozónak történő eladása, de előfordul romos épületek tégláinak „értékesítése” is.

Sokan eladósodottak és annak érdekében, hogy ne tiltsák le a jövedelmük jelentős részét és megélhetést biztosítsanak a családjuknak, feketén dolgoznak. A leszakadó városrészekben lakók egészségi állapota, egészségtudatossága pedig kedvezőtlen, a lakosság egy része az általános iskolát sem fejezte be (Sz.n. 2023). A legtöbb ott lakónak általános iskolai végzettsége van. Különböző devianciák is jelen vannak a két területen, mint a szenvedélybetegségek, drogkereskedelem vagy a prostitúció is megjelenik.

Mindemellett a felmérések adataira alapozva, a „jelenorientált habitus” elméletre [(Stewart 2001; Ladányi – Szelényi 2004) idézi: Szabó-Tóth, Mihályi 2022] hivatkozva és meglátásunk szerint időnként nem a jövedelem hiánya a legégetőbb probléma, hanem

inkább annak nem megfelelő beosztása, a pénzügyi tudatosság hiánya, ahogy G. Fekete (2008) is utalt rá a szükségletek prioritási rendje kapcsán.

Az sem ritka, hogy mikor a foglalkoztatási tanácsadók beszélgetnek velük, olyankor nagyon motiválóknak, tetterre késznek és egész nyitottnak tűnnek, de később lehet, hogy nem jelentkeznek, vagy csak késleltetve. Időnként pedig a valóságtól elrugaszkodott elképzelésekkel rendelkeznek.

Sokak munkába állását az „induló tőke” hiánya lehetetleníti el, hogy nincs elegendő pénzük tömegközlekedési bérlet megvételére, nincs állásinterjú során viselhető rendezett, elegáns öltözködésük vagy egyszerű szépmunka felkészítés is szükséges lehet. Sokan az önkormányzati iskoláztatási támogatást sem tudják igénybe venni, tapasztalatunk szerint nem is információhiány miatt, hanem mert csak számla birtokában térítik vissza az összegét, de ezt nem tudják előre megfinanszírozni, ami összefügg a jövedelmek nem megfelelő beosztásával.

Az áramellátás kivételével komoly problémát jelentenek az infrastrukturális hiányosságok. A tetemvári házak jelentős része komfort nélküli, félkomfortos vagy szűk-séglakás, míg a Bábonnyibércen a gáz- és vízszolgáltatás bekötése csak néhány háztartás esetén történt meg, nagyon sok család közkútról hordja a vizet. A szennyvízelvezetés sok esetben nem megoldott (Szabó-Tóth, Mihályi 2023).

A többgyerekes nők pedig a gyermekeik gondozása, felügyelete és a háztartási teendők miatt nem tudnak vagy nem akarnak sokszor munkába állni. Vannak köztük olyan 20-30 év közötti édesanyjak is, akik alig vagy még egyáltalán nem rendelkeznek munkatapasztalattal.

A slumokban élő romákra jellemző az éjszakai életmód, nagyon sokáig fennmaradnak, akár a gyerekek is, ami nehezítheti az iskolába vagy akár a munkahelyre való időbeni eljutást, másrészt kedvezőtlen ételtani, kognitív hatásokkal jár.

Természetesen nem mindenre és nem mindenhol igaz, de előfordulhat, hogy állásokra való jelentkezésnél egy munkáltató, illetve a HR-esek külső nyomásra és vagy előítéleteik, sztereotípiák miatt a jelentkező etnikai származása vagy lakhelye következtében utasíthatják el a jelölt felvételét vagy be sem hívják állásinterjúra (Szabó 2022).

Továbbá, a szegregátumokban lakók és a romák egy részének a kezeletlen *felöltkori tanulási zavarok*, *a krónikus betegségek* is a foglalkoztathatóságot gátoló tényezők közé tartozhatnak az egészségi állapottal összefüggésben.

5.2. A FOGLALKOZTATÁSI SZOLGÁLTATÁSCSOMAG TARTALMA, ÜTEM- TERVE ÉS TESZTELÉSE

A szolgáltatási csomagok tartalmának mélyebb meghatározása, pontosítása és ehhez ütemtervek kialakítása a 2022 októberében lezajlott szolgáltatáscsomag összeállító workshop keretében zajlott az Önkormányzat és együttműködő partnereivel közösen.

A foglalkoztatást segítő, munkaerőpiaci csomag célja, hogy a célterületen élő legalább 16 éves lakosság képességeinek és készségeiknek megfelelő munkalehetőséget biztosítson. Elsődlegesen a nyílt munkaerőpiacon, akinél ez nem működik ott pedig valamilyen védett vagy támogatott munkahelyen. Mindezek mellett pedig hosszú távon helyi társadalmi vállalkozás, a szociális foglalkoztatás alapjainak a letétele az önfoglalkoztatás érdekében (Sz.n. 2023).

A foglalkoztatási szolgáltatáscsomagban meghatározott folyamat a Forrásközpont munkatársainak a helyi lakosokkal történő kapcsolatfelvétellel kezdődött. Ezeket az adatokat megkapta a Vöröskereszt Kézfogás Klaszter nevű szervezete. Az ő callcentereiseik felhívták az ügyfeleket és adatokat vettek fel a legfontosabb foglalkoztatáshoz kapcsolódó adatokkal. Ezen adatok visszakerültek a Forrásközponthoz feldolgozásra majd főleg a Paktum Irodához irányítottuk az ügyfeleket. A megbeszéltek szerint az esetleges megváltozott munkaképességű ügyfelekkel a Kézfogás Klaszter foglalkozott volna.

2023 júniusig nagyjából 20-30 fő jelent meg a Paktumnál, néhányan voltak valamilyen állásbörzén és mindössze pár fő tudott elhelyezkedni, de közülük sem mindenkinek volt megfelelő a közvetített munka. A tesztelés során a telefonos megkeresés személytelennek bizonyult, többen óvakodtak tőle, nem mondtak igazat a feltett kérdésekre vagy nem voltak elérhetőek. Emellett a folyamat nem is volt egészen gördülékeny, így az a döntés született, hogy módosítani kell rajta.

5.3. ÚJRASZERVEZVE

Miután a projektben szervezeti és személyi változások zajlottak le, a foglalkoztatási munkacsoport és a szolgáltatási csomagok - benne a foglalkoztatási csomag - átdolgozásra kerültek.

A foglalkoztatási csomag átalakítása mellett a foglalkoztathatóságot gátló tényezők kezelését jobban célzó szolgáltatási csomagokat alakítottunk ki, illetve alakítottuk át a meglévőket. Ezek közül az *életminőség javítása* szolgáltatáscsomag az adósságkeze-

lésre, lakhatási és jogi problémákra fókuszál, illetve a függőséggel küzdők, a fogyatékos-sággal élők vagy a munkát nem vagy nehezen vállalni tudók állapotát hivatott kezelni. Az *életkörülmények javítása csomag* a fizikai életkörülmények, lakáskörülmények, hulladékkezelés javítását irányozza elő. és Az új *oktatási szolgáltatáscsomag* célja pedig a tanulásra motiválás és megfelelő képzési lehetőségek kínálása, eligazítás. A *közösségi csomag* egyik funkciója pedig a passzívak, inaktívak bevonása lett.

5.3.1. Az új foglalkoztatási szolgáltatáscsomag

A *foglalkoztatási, munkaerőpiaci csomag* átalakításának részeként a Paktum Iroda megszűnésével, annak két foglalkoztatási tanácsadója 2023 nyáron átvételre került a Miskolci Egyesített, Szociális, Egészségügyi és Gyermekjóléti Intézménybe (MESZEGYI) és a Paktum Iroda volt vezetője folytatta a velünk megkezdett munkát.

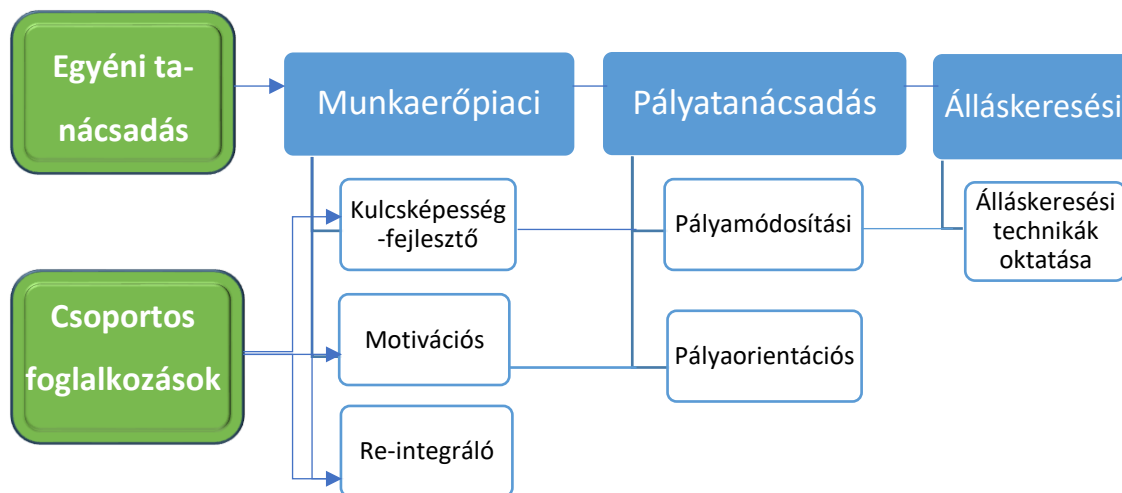
A foglalkoztatási tanácsadók részt vettek a terepmunkában és kihelyezett ügyfél-fogadást is meg fognak valósítani a célterületeken és természetesen a munkavégzésük helyén a Család és Gyermekjóléti Központban, valamint más területi szolgáltatási központokban is elérhetők a meghatározott időszakokban.

Új kulcsfontosságú szereplőként a Miskolci Szakképzési Centrummal (MSZC) és a Regionális Civil Központ (RECIK) alapítvánnyal vettük fel a kapcsolatot. Gördülékenyen az MSZC-hez tudjuk irányítani az ügyfeleket és közösen pályaorientációs programokat tudunk szervezni az MSZC Információs- és Élményközpontjában. Eddig távolság volt a szociális terület és a szakképzés között, emellett gyakran információhiány lépett fel a szociális szakembereknél és a családoknál egyaránt (Krank Andrea szóbeli közlése).

A MSZC megújult, rugalmas és hatékony szakképzési formáikkal nagyban hozzá tudnak járulni a munkaerőpiacon szükséges szakképzettségek, készségek megszerzéséhez, valamint a lemaradó, lemorzsolódó diákok képesítéshez jutásához is, illetve a felnőttek szakma vagy részzakmaszerzéséhez is. Erre a Dobbantó Program és a Műhelyiskola a legmegfelelőbb eszközük, de utána lehet folytatni a tanulmányokat Szakképző Iskolákban is és teljes szakmát szerezni. Tanulói jogviszonynál ösztöndíjat is folyósítanak a tanulóknak (Molnár 2023, Nagy 2023). A munkatársaik készségesen segítenek eligazodni bármelyiknek, akik szakmát szeretnének tanulni, bizonytalanok a pályaválasztásban vagy a karrierük során ütköznek akadályba.

5.3.2. A foglalkoztatási csomag elemei

Az új foglalkoztatási szolgáltatáscsomag *csoportos és egyéni munkaerőpiaci tanácsadást, pálya- és álláskeresési tanácsadást* foglal magába.

7. ábra. Az új foglalkoztatási csomag elemei

Forrás: saját szerkesztés

Egyéni munkaerőpiaci- és álláskeresési tanácsadást a foglalkoztatási tanácsadók, egyéni pályatanácsadást pedig a Miskolci Szakképzési Centrum Élményközpontjának munkatársai tudnak nyújtani.

Az *egyéni munkaerőpiaci tanácsadás* a munkaerőpiaci folyamatok ismertetését, a munkavállalást elősegítő vagy korlátozó tényezők feltárását, utóbbiak elhárítását célozza. Valamint támogatási eszközök meghatározását, melyek segítik a tanácskérőt az álláshoz jutáshoz és annak megtartásához.

Az *egyéni pályatanácsadás* a tanácsot kérő pályaválasztásának, pályamódosításának elősegítését szolgálja, valamint érdeklődésének, képességének, személyiségének és a munkaerőpiaci igényeknek megfelelő pályaterv kialakítását.

Az *egyéni álláskeresési tanácsadás* célja pedig álláskereső felkészítése a számára megfelelő célállás megtalálásához, eléréséhez és az ahhoz szükséges álláskeresési technikák elsajátítása. Legfontosabb álláskeresési módszerek, gyakorlatok személyre szabott megismertetése.

A *csoportos munkaerőpiaci* tanácsadáson belül *kulcsképesztőfejlesztő* foglalkozás található, ami a munkavállaláshoz, a munka megtartásához és a munkavégzéshez

szükséges kompetenciák feltárására, fejlesztésére irányul. A *motiváló* foglalkozás az inaktív álláskeresőket mobilizálását, munkára kész állapotba hozását célozza, illetve cél még a munkanélküliség személyiségkárosító hatásának feloldása, az önismeret bővítése, az elhelyezkedési akadályok leküzdése és a feszültségek kontrollálásának elsajátítása. A *re-integráló* foglalkozások a csoporttagok élethelyzetének tudatosítását és elemzését segítik elő, valamint az állás nélküli résztvevők öndefiníciójának, önismeretének növelését. Minden résztvevő számára egyéni fejlesztési terv készül.

A csoportos *pályatanácsadáson belül* a pályaaorientációs és pályamódosítási csoportos foglalkozások találhatók. A *pályaaorientációs* az önismeret, pályaismeret bővítését és a pályaválasztási döntés meghozatalát segíti, míg a *pályamódosítási* a pályamódosítás előtt állók kompetenciáinak és életpályaelképzeléseinek megfelelő pályaut kialakításában nyújt támogatást, illetve ennek érdekében képzési, tanulási lehetőségek kiválasztásában segít.

Valamint *álláskeresői technikák oktatása* is elérhető csoportosan, amely az önálló álláskeresőkhöz nyújt ismereteket. Képességeket, készségeket alakít ki a reális célállással rendelkezőknek.

A csoportos foglalkozásoknál homogén csoportoként hívjuk a klienseket és gyermekmegőrzést is biztosítunk a képzések idejére. Több csoportos, digitális álláskeresőre irányuló, re-integrációs és pályaaorientációs foglalkozás már megszervezésre került, néhányan elhelyezkedtek és üzemlátogatás is megvalósult 7 fő részvételével a Vöröskereszt Tű, Cérna, Szeretet varrodájában, majd 3 tetemvári lakost a MSZC Élmenyközpontjába is sikerült eljuttatni, ahol szakmatanulási lehetőségekkel és a műhelyiskola programmal ismerkedtek meg (MMJV é.n.). Emellett 25 fő aktív korú egyéni foglalkoztatási tanácsadásban részesült a MESZEGYI tanácsadói által. Ezeken felül a területi munkatársak több tucat Tetemvári és Bábonyiérci lakosnak ajánlották ki a szolgáltatási csomagok különféle elemeit, mint képzési lehetőségek, csoportos foglalkozások, a MESZEGYI különféle szolgáltatásai, beleértve a foglalkoztatási tanácsadást is. Mindezeket intézményi partnereink mellett, civil partnereink közreműködésével valósítottuk meg.

5.3.3. A közösségi coachok szerepének hangsúlyváltozása

A projekt előrehaladásával és a különböző szituációknak megfelelően a közösségi coachok feladatai folyamatosan változtak. Ugyan a *világítótornyot* a coachingban többnyire modellként, eszközként használják (Zalai-Zempléni 2023; Járdán et al. 2023), de szerintem metaforaként a közösségi coachok jelenlegi szerepére is használható. Szerepük a

helyiek elérésében, a helyzeti felmérésben, az útmutatásban, motiválásban és jó kérdések feltételében érhető tetten. Továbbá, fontos kiemelni, hogy a helyi lakosok különböző szolgáltatásokkal való összekapcsolását támogatják és az érintett szakmákkal közösen - mint óvónők, tanítók, védőnők, családsegítők - szervezett programok (pl. családi nap „óvoda- és iskolakóstolatóval”) előkészítésében, lebonyolításában is közreműködnek. Mindez nem jelenti azt, hogy közösségi események, tevékenységek generálásában, lebonyolításában egyáltalán nem vesznek részt, inkább hangsúlyeltolódásról van szó. Természetesen a területi szolgáltatás-koordinátorokról sem szabad megfeledkezni, mert ők is nagyban hozzájárulnak ehhez.

Kim Rita (1998) tanulmányában a belső motivációra való építés mellett érvel az iskolában, ami nem csak ott, hanem a közösségi coaching során is alkalmazható, még ha azt kívülről is kell felkeltenünk, bevinnünk. Ez történhet célok megtalálásának támogatásával és arra való rákérdezéssel, hogy ezt hogyan érhetné el, ezáltal rávezetéssel és különböző tényezőkre (pl. képességeikre, szolgáltatásokra, alternatívákra) történő rávilágítással (Kunos 2011). A coaching alapelvei (tudatosság és felelősségvállalás) szerint az ügyfélnek kell elhatároznia magát és megtennie az első lépést (Whitmore 2008). A kifogásokat gyártókat viszont óvatosan kell erre ráébreszteni. A coaching során nem elég az elhatározás és még az első lépés sem. Tovább kell mennie a kliensnek és ebben támogatni, nyomon kell követnie a coachnak (Kiss Zsuzsanna szóbeli közlése), ahogy általában coaching ülés sem egy alkalommal szokott kelleni. Hátrányos helyzetűek vonatkozásában szerintem ez fokozottan igaz lehet a jelenorientált habitus és a kudarckerülő magatartás (Kenderfi 2012) tükrében.

Ráébreszthetik tehát őket arra, hogy tehetnek helyzetük javítása érdekében, kérdéseket tesznek fel, lehetőségekre világítanak rá, esetleg továbbítják az észrevételeiket. Sokszor egy kis bátorítás is elegendő. A közösségi coachok szerint sokkal hatásosabb, mint szociális vagy gyermekvédelmi szakemberként. Nem hatósági személyként tekintenek rájuk, akivel kötelező együttműködni, ezáltal jobban megnyílnak a helyiek, nem feszengenek és egy részüknek nagyobb az együttműködési hajlandósága.

5.3.4. Tapasztalatok és javaslatok a fenntarthatóság eléréséhez, kockázatok

Sajnos rendszeresen azt *tapasztaljuk*, hogy jóval, akár több mint 3-szor, 4-szer annyian is jelentkeztek tréningekre vagy a megszervezett üzemlátogatásra, vagy a MSZC Élmenyközpontjának meglátogatására, mint ahányan ténylegesen megjelentek rajtuk. Úgy látszik, hogy gyakran a jelenorientált habitusra jellemző hosszú távú tervezési készség

hiányából eredeztethető hirtelen elhatározás köszönhet vissza, ami gyorsan alább hagy az interakció után, mikor is tudomást szereznek róla a területi munkatársaktól, annak ellenére is, hogy ők akár többször is emlékeztetik őket. Természetesen a mindennapi háztartási teendők, váratlan vagy alkalmi események (pl. betegség, alkalmi munka, költözés), családi problémák is komoly akadályt jelenthetnek. Talán nem látják maguk előtt a kézzel fogható, későbbi hasznosíthatóságát (Doros 2024), de az is lehet, hogy azt mondják, amit a területi munkatársak hallani szeretnének. Ezáltal az is fontos szempont, hogy igényt tudjunk kelteni, hogy lássák a potenciális kliensek, hogyan hasznosítható az adott csoportos foglalkozás a jövőben, valamifajta perspektívát kell nekik nyújtani. Valószínűleg további okai is lehetnek még, de ezek pontosításához még alaposabb feltárás, további elemzés és közös gondolkodás szükséges.

Mindenesetre a marginalizált csoportoknak rengeteg kudarcélménye van, így törekedni kell arra is, hogy a foglalkozások során a résztvevők sikerélményekkel gazdagodjanak és jó szájízzel távozzanak (Nyilas 2016).

A két leszakadó városrész lakosságának passzivitása és a dinamikus változás általában nehezíti a munkánkat. Elveszítjük az ügyfelet, további adminisztrációt követel meg és az új lakó bevonása, motiválása is erőforrást igényel.

A *fenntartható* működéshez és a modell más városrészekhez történő adaptálásához szükséges lehet integrálni a közösségi coachingot, mint társadalmi innovációs elemet a MESZEGYI tevékenységei közé a foglalkoztatási tanácsadáshoz hasonlóan főállású kollégákkal, hiszen növeli a hatásfokát a társadalmi leszakadás elleni küzdelemnek. Érdemes lehet évente, negyedévente célszámokat meghatározni a különböző szolgáltatások keretében elértéről, majd megvizsgálni a teljesülésüket és az esetleges különbségek okait és ha kell beavatkozni. A TIT és a Munkacsoportok tevékenységüket következetesen tovább kell, hogy folytassák. A területeken felmerülő mindennapi problémákra gyors és hathatós válasz adásához, helyi krízishelyzetek kezeléséhez érdemes egy kommunikációs platformot alakítani a Munkacsoportok rendszeres összehívása mellett. Mivel nem jó stratégia, ha a különböző területeken dolgozó szakemberek külön-külön foglalkoznak egy adott család tagjaival, mert így elbeszélhetnek egymás mellett, párhuzamosan nyújthatnak hasonló szolgáltatást és nem is hatékony. A társszakmák gyakorlóinak, a területi szakembereknek a meghallgatása, a közös gondolkodás, javaslatok megfogalmazása és ezáltal programok tervezése, rendszeressé tétele egy jó irány. Az együttműködő civil, állami vagy magán partnerekkel való kapcsolatok ápolása tehát kiemelten

fontos és új partnerek, stakeholderek keresése, bevonása is, nem feltétlenül csak Miskolcon vagy a megyében. Az alulról jövő, városrészi kezdeményezések, szerveződések, közösségek támogatása és a helyiek, mint tapasztalati szakértők mélyebb bevonása a döntéshozókészítésbe, javaslatok megfogalmazásához szintén nem megkerülhetők.

Valamint Varga Andrea alpolgármester szerint a tapasztalatok alapján módosítani, korrigálni kell a város Szociális Rendeletét a folyamat támogatásához, mivel az az egész városra vonatkozik, ezt úgy kell megtenni, hogy a többi leszakadó városrészhez is illeszkedjen és alkalmazható legyen (MMJV é.n.). A leszakadó városrészek kezeléséhez a 4IM projektben kialakított és tesztelt modellen túl a többi városrészben dolgozó területi szakember tapasztalatait, tanulságait felhasználva, SMART célokkal támogatott stratégiát érdemes alkotni.

6. ÖSSZEFOGLALÁS, KÖVETKEZTETÉSEK

A dolgozatban bemutatam a régiónk és Borsod-Abaúj-Zemplén megye főbb társadalmi-gazdasági jellemzőit a kontextusba helyezés érdekében. Áttekintettem a munkaerőpiacon hátrányos helyzetű csoportok jellemzőit, a slumok szakirodalmát a benne élők nehézségeire is kitérve. Ezeken a területeken nagy arányban élnek hátrányos helyzetűek és romák, de emellett egészen heterogén területek, komplex, összefüggő problémákkal.

Összefoglaltam az Európai Unió által támogatott 4IM kísérleti projektet. Ezt követően a projekt és a dolgozat egyik fő céljának, a foglalkoztatás növeléséért tett erőfeszítéseket mutattam be. Ez jelenleg a foglalkoztatási szolgáltatás-csomag kialakításától, a tesztelésén át az újragondolásáig, újjászervezéséig, az elemeinek a kifejtésén át a legutóbbi eredményekig tart.

Ez egy időigényes, változékony folyamat rögzös úttal, amely során rugalmasság, „think outside the box” szemlélet és kreativitás szükséges. Úgy tűnik, hogy a területi hozzáférés biztosítása és a terepmunka valamilyen formában szükséges része a felzárkóztatási tevékenységnek. A közösségi coachinggal a társadalmi leszakadás elleni küzdelem hatásfoka növelhető, ezért érdemes integrálni a MESZEGYI tevékenységei közé. Azonban érdemi, szakmaközi együttműködés és együttes gondolkodás, tudásmegosztás nélkül szinte lehetetlen feladat lenne, ezért a Munkacsoportok, a TIT rendszeres összehívása, valamint más kommunikációs platformok, csatornák kialakítása is szükségszerű lehet az információáramlás biztosítására, gördülékennyé tételéhez.

Mindig figyelni kell a munkába állást vagy oktatásban, képzésben való részvételt hátráltató tényezőkre és megkerülhetetlen valamilyen formában történő kezelésük, valamint ezek megelőzése is kiemelt fontosságú a társadalmi egyenlőtlenségek újratermelődésének mérséklésére. Az általunk szervezett foglalkozásokon, látogatásokon résztvevők egyelőre alacsony létszámának okainak mélyebb megvizsgálásával és azokra való válasz kidolgozásával törekednünk kell a résztvevők számának növelésére, hasonlóan a munkaerőpiaci és oktatási részvételt általában hátráltató tényezőkhez.

Elmondható, hogy egyszerre alkalmazunk aktív és passzív foglalkoztatáspolitikai eszközöket, hiszen az egyéni tanácsadások és a csoportos foglalkozások aktív foglalkoztatáspolitikai eszközök. Emellett úgy tartjuk, hogy akkor is egyet előrébb lép vagy legalábbis nem romlik az élethelyzete annak az egyénnek vagy családjának, aki valamilyen állami vagy önkormányzati támogatást, ellátást igénybe vesz.

Ezt Scharle Ágota közgazdász érvelése és a számos általa idézett szerző is megerősíti, miszerint a közgazdasági szempontokat figyelembe vevő jó segélyrendszer kellően bőkezű, számos érv (szolidaritás, kohézió, automatikus stabilizátor, álláskereső-munkahelypárosítás minősége, humán beruházás ne csökkenjen) szól mellette különben a szűkmarkúság hosszú távon bosszulná meg magát. Egyúttal fontos, hogy motiváló is legyen, fenntartsa az aktivitást és még ne legyen ellenősztönző sem (ELTE TáTK 2014).

Az innovatív szolgáltatási modell és a módszerek a nehézségek ellenére is ígéretesnek, egészen hatékornynak, viszonylag eredményesnek tünnek és bízunk benne, hogy más városrészekre is kiterjeszthetők, adaptálhatóak lesznek és a fenntartható működés elérésével hosszútávú stratégia alakítható Miskolc jövője érdekében.

7. IRODALOMJEGYZÉK

Szakirodalom

- Arrow Kenneth J. (1962): The Economic Implications of Learning by Doing. The Review of Economic Studies, Vol. 29. No. 3. 155–173. o.
<https://doi.org/10.2307/2295952>
(letöltve: 2024. 04. 02.)
- Balázs Judit. (2022): ADHD: state of the art áttekintés. *Gyógypedagógiai Szemle*, 50 (2-3) pp. 103–116. <https://doi.org/10.52092/gyosze.2022.2-3.1>
(letöltve: 2024. 01. 07.)
- Berszán Lidia (2017): *A fogyatékos személyek társadalmi integrációja*. Egyetemi Műhely Kiadó. Kolozsvár, 2017.
<https://bit.ly/3G22V5P>
(letöltve: 2023.11.09.)
- Bourdieu Pierre (1978): Az osztályok pályája és a valószínűségi okság (1). In: *Társadalmi egyenlőtlenségek újratermelődése*. Gondolat Kiadó. Budapest, 1978. ISBN 963 280 605 0.
- Bourdieu Pierre (1997): Gazdasági tőke, kulturális tőke, társadalmi tőke. In: *Társadalmi rétegződés olvasókönyv*. Szerk.: Angelusz Róbert, Éber Márk Áron, Gecser Ottó. TÁMOP 2010-201.
0010_2A_19_Tarsadalmi_retegzodes_olvasokonyv_szerk_Gecser_Otto.pdf (tankonyvtar.hu)
(letöltve: 2022.01.23.)
- Castel, Robert (1993): A nélkülözéstől a kivetettségig – a „kiilleszkedés” pokoljárása. *Esély* 1993/3. pp. 3-23.
http://www.esely.org/kiadvanyok/1993_3/anelkulozestol.pdf
(letöltve: 2023. 11. 10.)
- Csoba Judit (2006): Foglalkoztatáspolitikai. Debrecen, Debreceni Egyetem Szociológia és Szociálpolitika Tanszék. <https://mek.oszk.hu/13000/13069>
(letöltve: 2024. 01. 30.)
- Dövényi Zoltán (szerk.) (2016): *A Kárpát-medence földrajza*. Budapest: Akadémiai Kiadó.
<https://doi.org/10.1556/9789630598026>
(letöltve: 2023.11.14.)
- Dupcsik Csaba (2018): A magyarországi romák/cigányok a hétköznapi és a tudományos diskurzusok tükrében. MTA TK Szociológiai Intézet. Budapest, 2018. ISBN: 978-963-8302-53-3.
https://szociologia.tk.hu/uploads/files/2018/dupcsik_roma.pdf
(letöltve: 2023. 10. 28.)
- Farkas Zsombor (2017): "Telepszerű lakókörnyezet volt a hivatalos elnevezése...": Telepfelszámolási programok integrációs hatásai és nem szándékolt következményei a rendszerváltás előtt és 2005-2010 között (PhD értekezés). ELTE Társadalomtudományi Kar Szociológia Doktori Iskola Szociálpolitika program.
<https://doi.org/10.15476/ELTE.2017.208>

- (letöltve: 2023. 10. 28.)
- Felcsuti Péter (2012): Figyeljünk Amartya Senre!
<https://magyarnarancs.hu/felcsuti/figyeljunk-amartya-senre-78639>
 (letöltve: 2023. 11. 10.)
- G. Fekete Éva (2008): A romák munkavállalását gátló tényezők kezelése a munkaerőpiacon. In: *A vidéki munkanélküliség tömegessé válásától az új foglalkoztatási modellekig*. Herman Ottó Intézet, Miskolc.
- G. Fekete Éva (2015): Vidéki munkanélküliség Magyarországon (összefoglaló). In: *A vidéki munkanélküliség tömegessé válásától az új foglalkoztatási modellekig*. Herman Ottó Intézet, Miskolc.
- Granovetter Mark (1988): A gyenge kötések ereje: A hálózatelmélet felülvizsgálata. In: *Társadalmi rétegződés olvasókönyv*. Szerk.: Angelusz Róbert, Éber Márk Áron, Gecser Ottó. TÁMOP 2010-201.
 0010_2A_19_Tarsadalmi_retegződés_olvasokonyv_szerk_Gecser_Otto.pdf (tankönyvtar.hu)
 (letöltve: 2022.01.27.)
- Haggett Peter (2006): Geográfia – Globális szintézis. Budapest, Typotex.
- Hajdu Tamás, Kertesi Gábor (2023): Társadalmi különbségek a gyermekek egészségi állapotában Magyarországon a 21. század második évtizedében. *Munkaerőpiaci tükrök 2022*. Közgazdaság- és Regionális Tudományi Kutatóközpont, Budapest.
<https://kti.krtk.hu/wp-content/uploads/2023/11/teljes-kotet.pdf> (2024. 01. 07.)
- Havasi Éva (2002): Szegénység és társadalmi kirekesztettség a mai Magyarországon. In: *Szociológiai Szemle* 12/4., pp. 51-71.
 Szociológiai_Szemle_2002_4.pdf (mtak.hu)
 (letöltve: 2023. 11. 10.)
- Járdán Tamás, Pataki Anna, Szilágyi Zsófia (2023): A fény, ami utat mutat - Hogyan indíts el változást egy rajzzal. *Magyar Coachszemle*. XII. évfolyam 1. szám. pp. 38-43.
https://drive.google.com/file/d/1ZX6P36nPc3NvqO5CzEmJ_hq0yX5hJIOy/view?pli=1
 (letöltve: 2024. 04. 01.)
- John R. Seeley (1959): The Slum: Its Nature, Use, and Users. *Journal of the American Institute of Planners*, 25(1). 7–14. <https://doi.org/10.1080/01944365908978293>
 (letöltve: 2023. 11. 01.)
- Kenderfi Miklós (2012): Hátrányos helyzetű fiatalok pályaérettségét célzó pályaorientációs csoportfoglalkozások tapasztalatai. In: *A pályaorientáció szerepe a társadalmi integrációban*. (Szerk.: Szilágyi Klára) Budapest: ELTE TáTK. pp. 83-96.
https://tat.k.elte.hu/dstore/document/1547/Szilagy_i_A_palyaorientacio_sze-repe.pdf (letöltve: 2024. 03. 10.)
- Kim Rita (1998): A belső motivációt befolyásoló tényezők és megjelenésük a Montessori-pedagógiában. *Új pedagógiai szemle* 48. évf. 3. sz. 1998. március.
<https://epa.oszk.hu/00000/00035/00014/1998-03-ta-Kim-Belso.html>
 (letöltve: 2024. 03. 13.)
- Kovács Imre és mtsai (2017): Társadalmi integráció. MTA Társadalomtudományi Kutatóközpont Szociológiai Intézet.
<https://mek.oszk.hu/18800/18811/18811.pdf>

- (letöltve: 2023. 11. 05.)
- Kraiciné Szokoly Mária (2012): Sajátos tanulási igény felnőttkorban. *Act Sci Soc* 37/2012. pp. 61–69. https://padletuploads.blob.core.windows.net/prod/251498929/a1510a54267a54b2b013f26c956b826d/Saj_tos_tanul_si_ig_ny_feln_ttkorban.pdf
(letöltve: 2024. 04. 01.)
- Kunos István (2011): Magyar coaching-körkép. In: Tudásalapú társadalom - Tudásteremtés - Tudástranszfer - Értékváltás. Miskolci Egyetem Gazdaságtudományi Kar. Miskolc http://real.mtak.hu/101983/1/LillafuredKunos_document_14084_section_6316.pdf
(letöltve: 2024. 03. 11.)
- Lipták Katalin (2020): A közfoglalkoztatás jelentősége Borsod-Abaúj-Zemplén megye rurális településein. *Tér és Társadalom*. 34. évf. 4. szám., pp. 100-121. <https://doi.org/10.17649/TET.34.4.3299>
(letöltve: 2023. 11. 01.)
- Mihályi Helga (2022): Az Észak-magyarországi régió társadalmi folyamatai, helyzete a statisztikák tükrében különös tekintettel a „Creative Region” projektben érintett Edelényi- és Encsi Járásban I. *Szellem és Tudomány* 2022/3-4. sz pp. 347-361. *Szellem_es_Tudomany_2022_3_4.pdf* (uni-miskolc.hu)
(letöltve: 2023. 10. 28.)
- Németh Erzsébet. (2019) Segély helyett rámpát - A külső-belső kontroll attitűd és a szegénység kapcsolata. *Universitas Budapestensis de "Metropolitan"*. Annales (12). Budapesti Metropolitan Egyetem, Budapest, pp. 29-46. <https://real.mtak.hu/110168/1/c511ab52b7d91e22ee27763f613a555b7a0e6336.pdf> (letöltve: 2024. 03. 12.)
- Nyilas Orsolya (2016): Hátrányos helyzetű társadalmi csoportok és a felnőttképzés: esély az integrációra. In: *Educatio* 2016/3. pp. 451–458. https://epa.oszk.hu/01500/01551/00097/pdf/EPA01551_educatio_2016_3_451-458.pdf (letöltve: 2024. 03. 13.)
- Pásztor István Zoltán – Pénzes János (2018): A cigányság lélekszáma és helyzete egy északkelet-magyarországi felmérés tükrében. *Földrajzi Közlemények* 2018. 142. 2. pp. 154–169. https://foldrajzitarsasag.hu/downloads/foldrajzi_kozlemenyek_2018_142_evf_2_pp_154.pdf (letöltve: 2024. 03. 12.)
- Pusztai Gabriella (2018): Kutatáson alapuló tanulmány a sajátos nevelési igényű és a tanulási nehézségekkel küzdő tanulókkal való foglalkozás eredményességének növelése érdekében. EFOP-3.1.2-16-2016-00001 „A pedagógusok módszertani felkészítése a végzettség nélküli iskolaelhagyás megelőzése érdekében” *pusztai_gabriella_tanulmany_2018_12-2-converted.pdf* (unideb.hu)
(letöltve: 2023. 11. 01.)
- R. Fedor Anita, Zakor-Broda Rita, V. Balla Petra (2022): Roma foglalkoztatás - hátrányos helyzet – munkaerőpiaci bizonytalanság. *Acta Medicinæ Et Sociologica*, 13(34), pp. 90-111. <https://doi.org/10.19055/ams.2022.05/31/5>
(letöltve: 2024. 04. 13.)
- Seligman Martin (2011): Flourish, élj boldogan! Akadémiai Kiadó, Budapest.

- Sófi Gyula, Mattiassich-Szokoli Enikő (2022): A gyermek- és serdülőkori figyelemhiányos hiperaktivitás (ADHD) okozta nemzetgazdasági problémák és azok lehetséges kezelése. *IME Innováció Menedzsment Egészségügy*. XXI. évf. 2022/1. szám. <https://doi.org/10.53020/IME-2022-101> (letöltve: 2024. 01. 07.)
- Szépe András (2012): Prekariátus: Miért pont most és miért pont itt? *Fordulat* 19. évf. 2012/3. szám., pp. 10-27. http://fordulat.net/pdf/19/F19_Szepe.pdf (letöltve: 2024. 04. 01.)
- Varga Ágnes – Jeney László (2020): Fenntartható aprófalvak – a szociális gazdaság szerepe az aprófalvak népességeltartó képességének javításában. In: *Társadalmi fenntarthatóság*. Ludovika Egyetemi Kiadó. Budapest, 2020. pp. 665-685. <http://tiny.cc/bd9jvz> (letöltve: 2023. 12. 10.)
- Varga Krisztina (2022): Részvételen alapuló társadalmi innováció Encs városban. *Észak-magyarországi Stratégiai Füzetek* XIX. évf. 3. szám., pp. 70-83. <https://doi.org/10.32976/stratfuz.2022.36> (letöltve: 2024.01.19.)
- Vermeki Boglárka (2021): Magyar felfedező, egy gyermekeknek készülő magyar nyelvi tananyag. *Hungarológiai Évkönyv* 22. évf. 1-2. sz. pp. 156-165. http://epa.niif.hu/02200/02287/00022/pdf/EPA02287_hungarologiai_evkonyv_2021_01_156-165.pdf (letöltve: 2024. 04. 02.)
- Virág Tünde (2022): A telepfelszámolás és a lakhatási politika szerepe a marginalizált társadalmi csoportok térbeli és társadalmi mobilitásában. *Szociológiai Szemle* 32. évf. 4. sz., pp. 4–26. <https://doi.org/10.51624/SzocSzemle.2022.4.1> (letöltve: 2023. 11. 01.)
- Whitmore John. (2008): Coaching a csúcsteljesítményért. Z-Press Kiadó, Miskolc 2008.
- Zalai-Zempléni Zsófia (2023): A Világítótorny-modell. *Magyar Coachszemle*. XII. évfolyam 1. szám. pp. 18-22. https://drive.google.com/file/d/1ZX6P36nPc3NvqO5CzEmJ_hq0yX5hJIOy/view?pli=1 (letöltve: 2024. 04. 01.)

Források

- KSH (2013): Borsod-Abaúj-Zemplén megye számokban. https://www.ksh.hu/docs/hun/xftp/idoszaki/regiok/mesz/05_bo.pdf (letöltve: 2023. 11. 11.)
- KSH (2022a): Fenntartható fejlődés indikátorai. 4.2. A roma népesség foglalkoztatási aránya a nem roma népességhez képest. <https://ksh.hu/s/kiadvanyok/fenntarthato-fejlodes-indikatorai-2022/4-2#analysis> (letöltve: 2023. 11. 10.)
- KSH (2022b): 4.4. Munkanélküliségi ráta. <https://ksh.hu/s/kiadvanyok/fenntarthato-fejlodes-indikatorai-2022/4-4>

- (letöltve: 2023. 11. 15.)
- KSH (2023a): 8.1.2.2. A települések száma és népessége jogállás szerint, 2023. január 1.
https://www.ksh.hu/stadat_files/fol/hu/fol0007.html
 (letöltve: 2023. 11. 10.)
- KSH (2023b): 22.1.2.1. A lakónépesség nem, vármegye és régió szerint, január 1.
 22.1.2.1. A lakónépesség nem, vármegye és régió szerint, január 1. (ksh.hu)
 (letöltve: 2023. 11. 15.)
- KSH (2023c): 21.1.2.2. Egy főre jutó bruttó hazai termék megye és régió szerint.
https://www.ksh.hu/stadat_files/gdp/hu/gdp0078.html
 (letöltve: 2024. 04. 05.)
- KSH (2023d): 25.1.2.5. Gyámhatósági ügyek vármegye és régió szerint, december 31.
https://www.ksh.hu/stadat_files/szo/hu/szo0042.html
 (letöltve: 2024. 04. 10.)

Egyéb dokumentumok

- Északkelet-magyarországi Gazdaságfejlesztési Zóna (2020): Helyzetelemzés Borsod-Abaúj-Zemplén megye.
https://www.uni-miskolc.hu/files/11812/BAZ_1206.pdf
 (letöltve: 2023. 11. 08.)
- Képes Norbert, Trézsi Renáta (2022): Összefoglaló - Városi kezdeményezés az innovatív és integrált szociális szolgáltatásokért, foglalkoztatás-fejlesztésért Miskolcon 4IM projekt.
- Márczis Márta (2022): 4IM Városi kezdeményezés az innovatív és integrált szociális szolgáltatásokért és a foglalkoztatás-fejlesztésért Miskolcon - Miskolc mindenki városa lesz! (Prezentáció).
- MMJV (2021): Miskolc Megyei Jogú Város Önkormányzatának kezdeményezése: Munkacsoport a leszakadó városrészek integrációjának elősegítésére.
- Molnár Péter (2023): A megújult iskolarendszer (Prezentáció). Miskolci Szakképzési Centrum, Miskolc.
- Nagy Róbert (2023): Rugalmas tanulási utak (Prezentáció). Miskolci Szakképzési Centrum, Miskolc.
- Osgyáni Gábor (2023): A 4IM projekt innovatív eszközei (prezentáció).
- Pap Gyula (2023.09.n.n.): A cégek továbbra is munkaerőt keresnek. Interjú Bihall Tamással. *Észak-Magyarország Állásbörze magazin*. pp. 5-5.
- Szabó-Tóth Kinga, Mihályi Helga (2023): A „csapdába esettek”, az „apatikusak”, a „beletörődő szegények” – szociológiai láttelet Miskolc két szegregátumos területéről.
- Szabó-Tóth Kinga, Mihályi Helga (2022): 4IM felmérés eredmények (prezentáció). VP/2020/003/0218 azonosító számú - Initiative for innovative integrated interventions in Miskolc - 4IM (Miskolc shall be a place for everyone!) projekt.
- Sz.n. (2023): Tapasztalati modell. Initiative for innovative integrated interventions in Miskolc - (Miskolc a mi helyünk! - VP/2020/003/0218).

Jogszabályok

Internetes források

- Carter Bryan (2023): Minimumjövedelem: a szegénység elleni harc csodafegyvere? <https://hu.euronews.com/business/2023/01/25/minimumjovedelem-a-szegenyseg-elleni-harc-csodafegyvere>
(letöltve: 2023. 11. 15.)
- Doros Judit (2024): „Soha nem látott mértékben nőtt az analfabetizmus Magyarországon”. https://web2.nepszava.hu/3223977_analfabetizmus-tarsadalom-magyarorszag-szegenyseg-szabo-toth-kinga-interju
(letöltve: 2024. 03. 25.)
- EaSI nemzeti kapcsolattartó pont (é.n.): Rólunk. <https://easikapcsolat.hu/rolunk/>
(letöltve: 2023. 11. 18.)
- ELTE TáTK (2014): Milyen az ideális segélyrendszer? <https://www.elte.hu/content/milyen-az-idealis-segelyrendszer.t.7285>
(letöltve: 2024. 03. 12.)
- Filippov Gábor (2022): Hogyan (nem) lesz kevesebb szegény Magyarországon? <https://telex.hu/velemenyt/2022/12/17/hogyan-nem-lesz-kevesebb-szegeny-magyarorszagon-szegenyseg-csokkentese-egyensuly-intezet-filippov-gabor>
(letöltve: 2024.01.19.)
- Hajdu Tamás, Kertesi Gábor, Fadgyas-Freyler Petra (2023): Hatalmas a különbség a szegény és gazdag gyerekek fogainak állapota között. <https://www.portfolio.hu/krtk/20230705/hatalmas-a-kulonbseg-a-szegeny-es-gazdag-gyerekek-fogainak-allapota-kozott-625847>
(letöltve: 2024. 05. 22.)
- Kiss Brigitta (2015): Minden harmadik diák roma Észak-Magyarországon – interjú Papp Z. Attilával. <https://mandiner.hu/belfold/2015/04/roma-diak-arany-magyarorszagon-papp-z-attila-interju> (letöltve: 2023. 11. 08.)
- KSH (2022d): Az ezer kiskorúra jutó hátrányos helyzetűnek minősített kiskorúak száma. <https://ksh.hu/s/kiadvanyok/fenntarthato-fejlodes-indikatorai-2022/2-8-sdg-1#1-abra> (letöltve: 2024. 04. 10.)
- MMJV honlapja (é.n.): Városi kezdeményezés az innovatív és integrált szociális szolgáltatásokért, foglalkoztatás-fejlesztésért Miskolcon - 4IM projekt. <https://www.miskolc.hu/4im>
(letöltve: 2023. 10. 18)
- Muhari Judit (2021): Rossz ott élni, nem jó ott lenni – 83 ezer gyerek él szegregátumban. https://nepszava.hu/3137794_rossz-ott-elni-nem-jo-ott-lenni--83-ezer-gyerek-el-szegregatumban
(letöltve: 2024. 03. 11.)
- Rigó Anita (2018): Több mint kétszer annyi roma él Magyarországon, mint harminc éve. <https://g7.hu/kozelet/20180222/tobb-mint-ketszer-annyi-roma-el-magyarorszagon-mint-harminc-eve/>

- (letöltve: 2024. 04. 10.)
Szabó Attila (2022): Bizonyított: az előítéletesség hátráltatja a romák foglalkoztatását.
<https://qubit.hu/2022/12/19/lattal-te-mar-romat-dolgozni>
(letöltve: 2023. 11. 08.)
- Szenttamási Tamás (2021): Miskolc will be a Place for Everyone!
<https://civic-europe.eu/ideas/miskolc-will-be-a-place-for-everyone/>
(letöltve: 2023. 11. 08.)
- Sztojcssev Iván (2023): Budapest másfélszer fejlettebb az EU-átlagnál, az Észak-Alföld viszont a legszegényebbek között van.
https://hvg.hu/gazdasag/20230220_regiok_eurostat_fejlettség
(letöltve: 2023. 11. 11.)
- Térport (é.n.): Észak-Magyarország.
<http://www.terport.hu/regiok/magyarorszag-regioi/eszak-magyarorszagi-regio.html>
(letöltve: 2023. 11. 11.)